

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Державний заклад
«ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ імені К. Д. УШИНСЬКОГО»

Факультет дошкільної педагогіки та психології
Кафедра дошкільної педагогіки

Кваліфікаційна робота магістра
«ФОРМУВАННЯ В ДІТЕЙ ПЕРЕДШКІЛЬНОГО ВІКУ УЯВЛЕНЬ ПРО
МИНУЛЕ ПРЕДМЕТНОГО СВІТУ ЗА ДОПОМОГОЮ ТВОРІВ
МИСТЕЦТВА»

Виконала: здобувачка
освітнього ступеня магістра,
заочної форми навчання
ОПП «Дошкільна освіта. Практична
психологія в закладах дошкільної освіти»
спеціальності 012 «Дошкільна освіта»

Болек Лілія Олександрівна

Науковий керівник:
завідувач кафедри дошкільної педагогіки
доктор педагогічних наук, професор
Листопад Олексій Анатолійович

Одеса 2025

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ В ДІТЕЙ ПЕРЕДШКІЛЬНОГО ВІКУ УЯВЛЕНЬ ПРО МИНУЛЕ ПРЕДМЕТНОГО СВІТУ ЗА ДОПОМОГОЮ ТВОРІВ МИСТЕЦТВА	10
1.1. Основні психолого-педагогічні підходи до формування уявлень про минуле предметного світу в дітей передшкільного віку	10
1.2. Особливості формування уявлень про минуле предметного світу в дітей передшкільного віку за допомогою творів мистецтва	21
1.3 Твори мистецтва як засіб формування уявлень про минуле предметного світу в дітей передшкільного віку	
РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РОБОТА З ФОРМУВАННЯ В ДІТЕЙ ПЕРЕДШКІЛЬНОГО ВІКУ УЯВЛЕНЬ ПРО МИНУЛЕ ПРЕДМЕТНОГО СВІТУ ЗА ДОПОМОГОЮ ТВОРІВ МИСТЕЦТВА	46
2.1. Виявлення рівня сформованості уявлень про минуле предметного світу в дітей передшкільного віку	46
2.2. Зміст і організація роботи з формування в дітей передшкільного віку уявлень про минуле предметного світу за допомогою творів мистецтва	54
2.3. Виявлення динаміки рівнів сформованості уявлень про минуле предметного світу в дітей передшкільного віку	67
ВИСНОВКИ	74
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	77
ДОДАТКИ	88

ВСТУП

Актуальність дослідження. Сучасний етап розвитку суспільства вимагає від людини активного пізнавального ставлення до дійсності, до об'єктів навколишнього світу. Потреба пізнання дійсності має формуватися з дошкільного віку. У численних дослідженнях психологів і педагогів предметний світ виступає як об'єкт розумової, трудової, образотворчої діяльності дітей, як засіб морального виховання дітей дошкільного віку. Предмети оточують дитину з моменту її народження і супроводжують усе життя. У предметах зафіксовано культурний досвід людства, який постає перед дитиною в узагальненому вигляді, що розкривається у фізичних і динамічних властивостях, якостях і відносинах. Світ предметів, що оточує дитину, повинен викликати в неї цікавість, жвавий інтерес, бажання увійти в цей світ, перетворити його, вдосконалити, а для цього дитина до кінця дошкільного віку має мати достатній запас уявлень про історію створення і зміну предметів людиною.

Формування уявлень про минуле предметного світу тягне за собою зміну сприйманої дитиною картини світу, її прагнення пізнати ці перетворення, брати в них активну участь. Опановуючи розуміння ретроспективи речового оточення, дитина формує уявлення про такі властивості предметів, як форма, величина, колір, матеріал, будова, функція, призначення, творення та перетворення, тобто ознаки, які піддаються змінам у процесі діяльності людини.

Зазначимо, що проблема пізнання предметного світу дітьми дошкільного віку не є новою для педагогічної теорії та практики. Великий внесок у вивчення ролі предметного світу в розвитку дитини зробили вчені (А.Аніщук, Г.Беленька, А.Богуш, Г.Ватаманюк, Н.Гавриш, Т.Голінська, С.Грипич, О.Кононко, С.Симоненко, С.Нечай, І.Яблонська та ін.). Предметний світ вчені розглядають, з одного боку, як сукупність об'єктів, що

характеризуються формою, величиною, кольором, матеріалом, функціями, призначенням, історією створення, з іншого – як знаряддя предметної, ігрової діяльності дитини, як джерело пізнання творчості дорослого.

Діти у віці 6-7 років перебувають на етапі активного розвитку когнітивних здібностей і здатні почати розуміти зв'язок між минулим і теперішнім. За допомогою творів мистецтва вони можуть візуально і емоційно переживати події минулого, формуючи перші уявлення про історію та розвиток людської цивілізації. Споглядання творів мистецтва дозволяє дітям вчитися інтерпретувати та осмислювати інформацію, що є необхідним для розвитку аналітичних навичок. Твори мистецтва можуть стимулювати запитання та інтерес до того, як люди жили раніше, що використовували в побуті, як одягалися, працювали тощо.

Мистецтво є важливим засобом розвитку емоційної сфери дитини. Знайомство з художніми образами минулого сприяє формуванню естетичних смаків і глибшому розумінню культурної спадщини. Використання мистецтва як засобу пізнання минулого дозволяє поєднувати різні сфери знань – історію, мистецтво, культуру, що допомагає дітям формувати цілісну картину світу і краще засвоювати матеріал.

Знайомство з мистецтвом і предметами минулого дозволяє дітям краще розуміти своє культурне оточення, традиції та спадщину свого народу, що важливо для формування національної ідентичності та поваги до культурного різноманіття. Таким чином, використання творів мистецтва для формування уявлень про минуле є не лише актуальним, але й надзвичайно корисним для всебічного розвитку дитини.

Аналіз науково-теоретичної літератури та публікацій за темою цього дослідження засвідчив, що в практиці дошкільних освітніх організацій недостатньо враховуються можливості творів мистецтва як засобу формування у дітей передшкільного віку уявлень про минуле предметного світу. Попри те, що саме твори мистецтва відображають образ і стиль

матеріальної культури минулого, еволюцію способу життя, зміни світогляду людей і розвиток можливостей. На підставі вищевикладеного було сформульовано суперечність: між необхідністю формування уявлень про минуле предметного світу в дітей передшкільного віку та недостатнім використанням творів мистецтва мистецтв для організації цього процесу в умовах дошкільної освітньої організації.

Спираючись на теоретичний аналіз проблеми та її актуальність, було сформульовано тему дослідження: **«Формування у дітей передшкільного віку уявлень про минуле предметного світу за допомогою творів мистецтва».**

Зв'язок теми з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконувалося відповідно до тематичного плану наукових досліджень Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського» та в межах науково-дослідної теми кафедри дошкільної педагогіки № 0124U000212 «Наукові засади забезпечення сталого розвитку професійної діяльності майбутніх педагогів».

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та експериментальним шляхом перевірити можливість формування у дітей передшкільного віку уявлень про минуле предметного світу за допомогою творів мистецтва.

Завдання дослідження:

1. Розглянути основні психолого-педагогічні підходи до формування уявлень про минуле предметного світу в дітей передшкільного віку.
2. Виявити рівень сформованості в дітей передшкільного віку уявлень про минуле предметного світу.
3. Експериментально апробувати зміст та організацію роботи з формування в дітей передшкільного віку уявлень про минуле предметного світу за допомогою творів мистецтва.

4. Виявити динаміку рівнів сформованості в дітей передшкільного віку уявлень про минуле предметного світу.

Об'єкт дослідження: цього дослідження є процес формування в дітей передшкільного віку уявлень про минуле предметного світу.

Предмет дослідження: твори мистецтва як засіб формування в дітей передшкільного віку уявлень про минуле предметного світу.

Для розв'язання поставлених завдань використовували такі **методи дослідження:** теоретичні: аналіз психолого-педагогічної літератури; систематизація, узагальнення з метою розглянути основні психолого-педагогічні підходи до формування уявлень про минуле предметного світу в дітей передшкільного віку; емпіричні: спостереження, бесіда, аналіз продуктів дитячої діяльності, психолого-педагогічний експеримент, що включає констатувальний, формувальний, контрольний етапи з метою експериментально апробувати зміст та організацію роботи з формування в дітей передшкільного віку уявлень про минуле предметного світу за допомогою творів мистецтва; методи обробки результатів: кількісний і якісний аналіз отриманих даних з метою виявити динаміку рівнів сформованості в дітей передшкільного віку уявлень про минуле предметного світу.

Експериментальна база дослідження Дослідна робота проводилась на базі Одеського закладу дошкільної освіти «Ясла-садок» № 141 комбінованого типу.

Апробація результатів дослідження. Основні положення магістерської роботи апробовано на VI Всеукраїнській студентській науково-практичній інтернет-конференції «Дошкільна освіта України в контексті інтеграції до європейського освітнього простору» (м. Глухів), Всеукраїнська студентська науково-практична конференція «Забезпечення сталого розвитку освіти: європейський та національний виміри» (м. Одеса), що має підтвердження (програми, сертифікати). Результати дослідження обговорено

на засіданнях та наукових семінарах кафедри дошкільної педагогіки Університету Ушинського.

Публікації. За матеріалами дослідження опубліковано статтю апробаційного характеру у збірники наукових статей (Забезпечення сталого розвитку освіти: європейський та національний виміри).

Структура роботи: робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ В ДІТЕЙ ПЕРЕДШКІЛЬНОГО ВІКУ УЯВЛЕНЬ ПРО МИНУЛЕ ПРЕДМЕТНОГО СВІТУ ЗА ДОПОМОГОЮ ТВОРІВ МИСТЕЦТВА

1.1. Педагогічні засади формування в дітей передшкільного віку уявлень про предметний світ

У дошкільному віці дитина вчиться оцінювати діяльність оточуючих людей. Подальший розвиток цієї здатності залежить від педагогічної майстерності фахівців, які займаються з дитиною і, що важливо, батьків. Під час такої діяльності формування в дітей усвідомленого інтересу до творчості та діяльності дорослих людей, результатів такої діяльності, а також розуміння власних можливостей у такій діяльності дає змогу дитині долучитися до світу дорослих. У результаті формування таких почуттів дитина вчиться розуміти, чим живе навколишній світ і людське суспільство – це завдання стоїть перед людиною від моменту її появи, а саме необхідність передання досвіду попередніх поколінь – наступному [14, 19, 22, 25].

Слід також розуміти, що у вивчення ролі предметного світу в процесі навчання та виховання дітей дошкільного віку значний внесок внесли дослідники (А.Аніщук, Г.Беленька, А.Богущ, Г.Ватаманюк, Н.Гавриш, Т.Голінська, С.Грипич, О.Кононко, С.Симоненко, С.Нечай, І.Яблонська та ін.). Дослідники зазначають, що «форма предмета є його просторовою ознакою, що виражається в зовнішніх обрисах об'єкта й отримує узагальнене відображення в геометричних фігурах» [12].

Вивчення ролі предметного світу в процесі навчання та виховання дітей дошкільного віку є важливим аспектом педагогіки, оскільки діти активно взаємодіють з предметами навколишнього середовища, і це взаємодія впливає на їхній розвиток [38].

Предметний світ – це оточення, що складається з різних об’єктів, які дитина може бачити, торкатися, досліджувати, це не лише іграшки, а й побутові речі, природні матеріали та різні форми активної діяльності. Через взаємодію з предметами діти пізнають світ, розвивають моторні навички, уяву, творчість, логічне мислення та мовленнєві здібності [38].

Іграшки, предмети для конструювання, пазли та інші дидактичні матеріали допомагають розвивати у дітей навички концентрації, аналітичного мислення, сприйняття форми, кольору, простору і часу. Через гру діти засвоюють базові концепти, що закладають основу для майбутнього навчання [38].

Предмети є також важливими для розвитку соціальних і емоційних навичок. Через рольові ігри діти навчаються взаємодіяти з іншими, розвивають емпатію, розуміння соціальних ролей і норм. Наприклад, граючи в «магазин» або «лікарню», діти набувають навичок комунікації, вирішення конфліктів і кооперації [38].

Для дітей дошкільного віку особливо важливі сенсорні відчуття: текстура, колір, форма предметів. Маніпуляція різними матеріалами розвиває сенсорні навички, які є основою для подальшого навчання читання, письма та математики. Наприклад, сортування предметів за кольором або формою допомагає розвивати логічне мислення та увагу до деталей [38].

Вихователі та батьки грають ключову роль у створенні багатого предметного середовища. Вони можуть сприяти тому, щоб діти отримували різноманітні можливості для пізнання через предмети, спрямовуючи їх увагу на дослідження і пояснення властивостей речей [38].

В освітніх програмах для дітей дошкільного віку важливо використовувати предметний світ для навчання: математиці, мовленню, природі. Наприклад, використання кубиків для вивчення геометричних фігур чи пісочниці для розуміння фізичних властивостей матеріалів [38].

Таким чином, предметний світ відіграє багатогранну роль у розвитку дітей дошкільного віку. Він не лише стимулює когнітивний розвиток, але й допомагає розвивати соціальні, емоційні та моторні навички, забезпечуючи дитині умови для всебічного розвитку.

Говорячи про функції предметів, Г.Ватаманюк зазначає, що функція – це спосіб, за якого людина може предметом скористатися, а призначення – це «здатність задовольнити певні потреби людини, те, заради чого вони створені» [12]. Аналізуючи думку дослідника, можна дійти висновку, що ознакою предмета є результат діяльності предмета і людини, тобто результат праці та безпосередній продукт взаємодії. Наповнення конкретним змістом ознак предмета дає змогу в простій і зрозумілій формі доносити до дітей дошкільного віку інформацію про навколишню дійсність і допомагати дитині зрозуміти її [12].

Окремої уваги в роботі із залучення дітей до предметного світу заслуговує точка зору Г.Ватаманюк, у рамках якої дослідник розглядає предмет як безпосереднє джерело пізнання творчої діяльності дорослих [10]. Такі дослідники (Т.Голінська, С.Грипич, О.Кононко, С.Симоненко та ін.), вважають, що навколишні предмети є джерелами естетичного виховання дітей, унаслідок взаємодії з якими діти вчаться розуміти турботу дорослих, відчувати по відношенню до них вдячність, шанобливо ставитися як до процесу, так і до результатів праці інших людей [2].

Предмет «є ще й інструментом розвитку мовлення дітей усіх вікових груп, починаючи з раннього дитинства, коли дитина тільки вчиться говорити [8]. А.Аніщук, Г.Беленька, А.Богущ, Г.Ватаманюк, Н.Гавриш розглядають предмет як засіб для розвитку сенсорних здібностей дітей та інструмент формування елементарних математичних уявлень. Науковці (А.Аніщук, Г.Беленька, А.Богущ, Г.Ватаманюк, Н.Гавриш) стверджують, що навколишній предметний світ формує в дитини дошкільного віку певні

потреби щодо його пізнання, що є певною опорою в спілкуванні з оточуючими людьми як із безпосередніми джерелами інформації» [4].

С.Симоненко стверджує, що «через предмет малюк дізнається, що світ володіє різними властивостями і якостями: він і теплий, і холодний, і шорсткий, і гладкий, і солодкий, і солоний. Дитина опановує способи дій з предметами, і це допомагає їй здобувати «владу» над світом, у якому вона живе. Ця обставина породжує почуття впевненості, спокою і бажання пізнавати світ. Предмет вводить дитину у світ дорослих, «інформує» її про цей світ, збагачує зміст соціального досвіду і впливає на всебічний розвиток» [13].

Т.Голінська, С.Грипич, О.Кононко вважають, що пізнання предметного світу вчить дітей дбайливо ставитися до навколишнього світу, формує в них відповідальність і сприяє виникненню інтересу до творчої діяльності [15]. Продовжуючи цю думку, можна навести думку Т.Голінська, С.Грипич. У своїх роботах вони зазначають, що предмет дає змогу дитині поглянути на діяльність дорослих не як на абстрактну дію, а як на діяльність, що має певну мету, чи то праця, чи то творчість, чи то побут. Крім цього, вважають учені, дитина може пізнавати сутнісні характеристики предметів: характерні риси, призначення, життєвий досвід, творчий початок дорослих, тобто чим дорослі надихаються. Отже, можна дійти висновку, що «у межах виховання і навчання дітей дослідники розглядають предмет як джерело пізнання дитиною творчого начала в особистості людини» [10].

Найефективнішими формами пізнання призначення та функцій предметів сучасні дослідники вважають ігрову, трудову, образотворчу діяльність, конструювання, тобто ті види діяльності, в яких дитина безпосередньо взаємодіє з предметом, вчиться імітувати діяльність дорослих або ж намагається пізнати цінність взаємодії з предметом через експериментування, внаслідок чого дитина набуває реальних здобутків. Результатом такої діяльності стає психологічна готовність дитини до

взаємодії з новими, невідомими їй предметами за допомогою дорослих, тим самим зміцнюються соціальні навички дитини та формуються певні норми спілкування.

Слід розуміти, що процес знайомства дитини з предметним світом може бути простішим, якщо предмети згруповані за якимись ознаками або функціоналом, вважає С.Грипич. Дослідник звертає увагу на той факт, що класифікувати предметний світ можна за безліччю різноманітних ознак, до яких може належати матеріал, з якого зроблено предмет, його призначення, форма, будова та інші ознаки [9].

Так, у своєму дослідженні С.Грипич пропонує таку класифікацію рукотворного світу, що ґрунтується на призначенні предметів з погляду задоволення потреб дорослих і дітей: задоволення природних потреб відбувається за рахунок таких предметів, як предмети особистої гігієни, меблі, посуд, постільні приналежності та інші та інші групи предметів для задоволення провідних потреб дорослих і дітей; предмети для задоволення потреби в продуктивній діяльності, тобто, потреба в праці задовольняється через знаряддя праці, в образотворчій діяльності - за допомогою образотворчих засобів, наочно-інформаційні предметів, які полегшують художнє сприйняття; різні види іграшок (реальні, умовні, предмети-замінники) для задоволення потреби дитини в грі.

Також у дослідженні описується класифікація предметів з точки зору користі для дитини, яка включає три групи предметів. Складні предмети, з якими дитина не може взаємодіяти. Яскравим прикладом таких предметів є різні складні технічні пристрої, покликані полегшити працю людей на виробництві. Основним завданням предметів такого типу є спонукання дитини до пізнання, формування в неї прагнення дізнаватися щось нове, щоб зрозуміти їхню суть, призначення і способи взаємодії з цими предметами, внаслідок чого в дитини з'являється бажання знайти інформацію про ці

предмети, їхніх творців, для чого вони призначені, як полегшують діяльність людини.

До другої групи предметів дослідник відносить побутові предмети, які оточують дитину в повсякденному житті. Вони являють собою велику кількість предметів, різних за своїми ознаками та функціями. Цінність і завдання цієї групи предметів полягає в постійній практиці дитини взаємодії з ними. Діти не вважають їх чимось незвичайним, не намагаються їх перетворити, оскільки вони розуміють призначення цих предметів, тому вони просто вчаться користуватися ними самостійно або з дорослим.

До третьої групи належать предмети, доступні дитині для різних перетворень і постійної взаємодії, наприклад, іграшки. Ці предмети схожі з тими, що використовують дорослі, однак, простіші за своєю будовою, що дає змогу дітям через усвідомлення форми та ознак надалі легко визначати такі предмети в навколишньому світі. Дії дитини, відповідні до тих, що використовує дорослий у роботі з прообразами іграшок дитини, формують у неї стійкі звички і розуміння того, як і навіщо використовувати цей предмет [12].

Саме остання група предметів є найбільш значущою для залучення дітей до предметного світу, оскільки вони доступні для її творчого перетворення, поліпшення і досягнення цінності цих предметів. Доступність для дитини аналогів предметів, за допомогою яких дорослі здійснюють творчу діяльність, сприяє активному розвитку в дитини творчого потенціалу. Це пов'язано з тим, що представленість і доступність предметного середовища дає змогу задовольняти різноманітні потреби дитини. Містить велику кількість пізнавальної та практичної інформації для дитини та її потенційної активності.

Творчість людини та суспільства загалом не закінчується в межах різної мистецької діяльності, слід розуміти, що лише завдяки творчому підходу з'являються нові винаходи та покращуються предмети, якими

людина користувалася вже довгий час. Діти мають бачити й розуміти, що світ став таким, яким він є зараз, лише під впливом творчості дорослих, через їхнє прагнення зробити навколишню дійсність зручнішою, комфортнішою, кориснішою для своїх бажань і потреб, тож важливим видається не лише знайомство дітей із тим, які предмети оточують їх нині, а й із тими, що їм передували. Діти з раннього віку мають розуміти, що потреба людини в предметі зумовлює розмаїття його форм і подібних особливостей. Так, яскравим прикладом є годинник, який може бути наручним, настінним, вбудованим, у вигляді різноманітних будильників, таймерів тощо. Тобто, одна конкретна функція предмета може бути використана безліччю різних способів залежно від потреби в ній людини [12].

Отже, подібна діяльність дитини з прагнення зрозуміти і поліпшити навколишні предмети повинна заохочуватися дорослими, прагнення до розширення функціоналу предметів або, навпаки, звуження його функціоналу заради однієї конкретної мети – теж творчість, що може приносити задоволення і, що важливо, користь усім оточуючим людям. Такий підхід до виховання дітей і до їхнього долучення до предметного світу несе в собі потужний моральний заряд, спрямований на формування в дітей позитивного ставлення до творчого перетворення навколишнього світу заради власної зручності, до того ж такий, що приносить задоволення як від процесу перетворення, так і від сприйняття його результатів.

На підставі вищесказаного можна зробити висновок, що предметний світ для дитини є одночасно предметом пізнання і предметом перетворення. Водночас дитина дошкільного віку потребує розуміння того, як цей предмет таким став, отже, дитині потрібна інформація про минуле предметного світу. Як відомо, найкращим джерелом інформації про минуле є історичні знання та факти.

Історичні знання самі по собі є ефективним інструментом розв'язання пізнавальних завдань, виконання прогностичної та виховної функцій,

накопичення й узагальнення соціального досвіду дитини. На думку Н.Гавриш, все «різноманіття історичних знань можна поділити на дві великі групи: знання про історію виникнення та розвитку об'єктів матеріального світу; знання про історію пізнання людиною цих предметів.

«Через вікові особливості дітям доступна лише перша група історичних знань» [22], проте, як вважає дослідник, цього більш ніж достатньо, якщо застосовувати такі знання в процесі залучення дітей до предметного світу [23].

Слід також зазначити, що знання необов'язково можуть бути представлені у форматі розповіді. Яскравим та ефективним методом знайомства дітей із предметним світом минулого є мистецтво в різних його проявах – картини минулого із закарбованим побутом людей у певний момент історії, пісні та перекази про побут людей, вірші, казки. Сьогодні існують цілі музеї, де діти можуть побачити як інструменти, за допомогою яких працювали люди минулого, так і їхній одяг і предмети обстановки.

А.Кузіна пише, що пізнання минулого є одним з ефективних способів самопізнання, унаслідок чого дитина розуміє просту істину – люди жили раніше і житимуть ще багато і багато років, тому їм потрібно змінювати свій навколишній предметний світ залежно від актуальних потреб. Саме тому історичні знання мають великий дидактичний потенціал [23].

Таким чином, на підставі проведеного аналізу наукової літератури за темою дослідження ми можемо дійти висновку, що старший дошкільний вік є важливим у розвитку особистості майбутнього члена суспільства, оскільки саме в цей віковий період закладаються основи ставлення до навколишнього світу. У дошкільній педагогіці триває активний пошук ефективних методів, прийомів і технологій розвитку дітей передшкільного віку, щоб дати їм більший простір для пізнавальної та творчої діяльності. У такій діяльності не останнє значення має предметний світ, що оточує дитину.

Дослідники (А.Аніщук, Г.Беленька, А.Богущ, Г.Ватаманюк, Н.Гавриш, Т.Голінська, С.Грипич, О.Кононко, С.Симоненко, С.Нечай, І.Яблонська та ін.) зазначають, що предметне середовище чинить найзначніший вплив на розвиток дитини, воно є першим полем для діяльності дитини, вона активно намагається зрозуміти призначення тих чи інших предметів, шукає схожі риси й ознаки, щоб потім навчитися їх групувати, визначати властивості предметів – усе це є своєрідним початком, поштовхом для творчої діяльності дитини, унаслідок якої вона буде перетворювати навколишній простір. Залучення до предметного світу може бути ефективним з погляду «тут і зараз», проте знайомство дітей з історичними знаннями про минуле предметів і про те, якими вони були раніше, до перетворення на форму, знайому їм зараз, робить цей процес значно ефективнішим. Уявлення дітей про минуле, сьогодення і майбутнє предметів дають змогу дитині бачити навколишній світ у динаміці, часовому русі та розвитку.

Формування у дітей передшкільного віку уявлень про предметний світ є важливим завданням дошкільної освіти. У цьому віці діти активно розвиваються як фізично, так і інтелектуально, що дозволяє їм глибше сприймати навколишній світ. Основними педагогічними засадами формування уявлень про предметний світ є:

1. Принцип розвитку активної пізнавальної діяльності. Інтерес і мотивація. Дітей слід залучати до пізнання через цікаві, емоційно насичені та практично значущі завдання. Ігрові методи навчання, де дитина є активним учасником процесу, сприяють підвищенню інтересу до предметного світу. Евристичний підхід. Створення ситуацій для самостійного відкриття нових знань про предмети і явища через досліди, експерименти, спостереження.

2. Принцип наочності та чуттєвого пізнання. Наочність. Діти краще сприймають і засвоюють інформацію через конкретні предмети та явища. Використання моделей, картин, іграшок та інших наочних засобів допомагає їм краще зрозуміти властивості та функції предметів. Сенсорний розвиток.

Через активне використання органів чуттів (зір, слух, дотик) діти формують більш повне уявлення про світ навколо себе. Наприклад, під час вивчення предметів важливо заохочувати дітей їх торкатися, досліджувати за допомогою зору та слуху.

3. Принцип систематичності та послідовності. Поетапне навчання. Формування уявлень про предмети має відбуватися поступово, з урахуванням попередніх знань і досвіду дитини. Спочатку варто розглядати прості об'єкти та явища, а згодом переходити до складніших понять. Повторення і закріплення. Регулярне повторення матеріалу та його практичне використання сприяє кращому запам'ятовуванню та усвідомленню дітьми вивченого.

4. Принцип взаємодії з предметами. Практичні дії з предметами. Дітям важливо не просто спостерігати за предметами, а й активно взаємодіяти з ними – маніпулювати, сортувати, класифікувати. Це допомагає глибше усвідомити їх властивості, призначення і можливості використання. Реальні життєві ситуації. Використання предметів у контексті реальних ситуацій (гри, побуту, соціальної взаємодії) допомагає дитині краще зрозуміти їх функціональне значення.

5. Індивідуальний підхід. Особливості розвитку дитини. Педагоги повинні враховувати індивідуальні темпи розвитку, інтереси та можливості кожної дитини. Деякі діти можуть швидше засвоювати матеріал, інші потребують більше часу для освоєння тих чи інших понять. Підтримка самооцінки і впевненості. Педагоги повинні створювати умови для успішного виконання завдань, що сприятиме розвитку у дітей впевненості у власних силах і здатності самостійно пізнавати світ.

6. Ігрові та творчі методи навчання. Гра. Гра є природною формою діяльності дітей у цьому віці. Вона дозволяє їм вивчати властивості предметів у невимушеній формі. Наприклад, під час сюжетно-рольових ігор діти знайомляться з функціями різних предметів у побуті, професійній

діяльності дорослих. Творчі завдання. Малювання, ліплення, конструювання з різних матеріалів допомагають дітям формувати уявлення про предметний світ через власну творчість.

Ефективність формування уявлень про предметний світ залежить від використання різноманітних методів та прийомів навчання, які сприяють активній пізнавальній діяльності дітей, їхньому сенсорному розвитку та творчій самореалізації.

1.2 Основні психолого-педагогічні підходи до формування уявлень про минуле предметного світу в дітей передшкільного віку

Ознайомлення дітей дошкільного віку з предметним світом, об'єктами та явищами навколишньої дійсності являє собою один із найбільш значущих та актуальних напрямів дошкільної освіти, метою якого є формування в дітей дошкільного віку певної системи знань та уявлень про світ, що ґрунтується на сенсорному досвіді, розвиток ціннісного ставлення до світу. Саме розвиток уявлень про світ предметів є засобом і джерелом початкових, елементарних знань та емоційних переживань дитини, що сприяють гармонійному особистісному розвитку.

Згідно з позицією сучасних педагогів-практиків у галузі дошкільної освіти (А.Аніщук, Г.Беленька, А.Богущ, Г.Ватаманюк, Н.Гавриш, Т.Голінська, С.Грипич, О.Кононко, С.Симоненко, С.Нечай, І.Яблонська та ін.), процес знайомства дітей з навколишнім предметним світом є за своєю суттю найбільш значущою складовою навчання в дошкільному закладі, коли відбувається пізнавальний та інтелектуальний розвиток дитини, здійснюється соціальна інтеграція й адаптація, формуються й удосконалюються комунікативні навички. На підставі вищевикладеного ознайомлення дітей дошкільного віку з предметами та явищами навколишнього світу, як частина процесу особистісного розвитку дитини, має бути підпорядковане

основоположним дидактичним принципам: врахування вікових особливостей, системності та доступності, науковості [20].

У сучасній системі дошкільної освіти «познайомити дитину з навколишнім предметним світом» означає актуалізувати когнітивні процеси (сприйняття, увага, мислення) на конкретний предмет з метою його чуттєвого пізнання, вивчення (отримання базових, елементарних знань про предмет – його колір, величину, висоту тощо), освоєння (розвиток здатності використовувати предмет – олівець (малювати олівцем), іграшка (гратися) тощо), привласнення (використання предмета як засобу задоволення власних потреб – ложка (їсти), мило (мити руки)...), використання предмета як засобу задоволення власних потреб – ложка (їсти), мило (мити рук)... Необхідно звернути увагу на те, що безпосередньо характер і організаційно-змістовний аспект ознайомлення дитини з предметним світом залежать насамперед від пізнавальної активності дитини дошкільного віку, його внутрішньої позиції щодо цього процесу.

Аналіз наукової літератури (А.Аніщук, Г.Беленька, А.Богущ, Г.Ватаманюк, Н.Гавриш, Т.Голінська, С.Грипич, О.Кононко, С.Симоненко, С.Нечай, І.Яблонська та ін.) дав нам змогу встановити, що ефективність і результативність процесу пізнання дітьми (ознайомлення дітей) навколишнього предметного світу визначається такими педагогічними умовами: формування та розширення уявлень про предмети і явища навколишнього предметного світу має здійснюватися за високої пізнавальної активності, активної позиції дитини в процесі пізнання; ознайомлення дітей з історією створення, використання і перетворення різних рукотворних предметів має бути організовано відповідно до історичної хронології, ґрунтуватися на наявних історичних фактах; організація предметно-просторового розвивального середовища дошкільного освітнього закладу має відповідати цілям і завданням розвитку уявлень дітей про минуле

предметного світу, містити різноманітні дидактичні та ігрові матеріали, які забезпечують наочність і міцність засвоєння знань.

У дослідженні (А.Аніщук, Г.Беленька, А.Богуш, Г.Ватаманюк, Н.Гавриш, Т.Голінська, С.Грипич, О.Кононко, С.Симоненко, С.Нечай, І.Яблонська та ін.) виділено три етапи організації процесу ознайомлення дітей дошкільного віку з навколишнім предметним світом.

Спонтанно-дослідницький етап передбачає початкове знайомство з предметом, його якостями і властивостями. У межах цього етапу дошкільник засвоює поняття предмета (ложка - столовий прилад), визначає його якісні характеристики (ложка залізна, сірого кольору), його практичне призначення (ложка призначена для їжі), способи його використання (ложку можна тримати в руці, ложкою можна їсти суп і кашу).

Варіативний етап. Сутність цього етапу організації процесу ознайомлення дітей дошкільного віку з навколишнім предметним світом полягає в тому, що дитина опановує різні способи використання одного й того самого предмета, їхню багатофункціональність. Так, наприклад, нитки: ними можна шити, в'язати, зв'язувати що-небудь одна з одною, малювати, плести. Широкий спектр можливостей на даному етапі представляють дитячі розвивальні конструктори, що сприяють не тільки розвитку уявлень дітей про предмети, а й також уяві, творчій самостійності, активності.

Етап перетворення передбачає формування в дітей дошкільного віку стійкої мотивації до вивчення предметів навколишнього світу, особливостей їхньої структури та внутрішнього устрою, властивостей, якісних характеристик, призначення. На підставі наявних передумов закономірним є виникнення прагнення до творчого перетворення предметів, наприклад, малювання олівцем і подальше розфарбовування, виконання фігур із пластиліну і подальше створення об'ємної картини з додаванням об'єктів. Таким чином, на даному етапі в дитини-дитини дошкільного віку відбувається розвиток наочно-образного мислення, творчих здібностей і

творчого сприйняття, прагнення до перетворення, навичок самоконтролю та саморегуляції [12].

На думку (А.Аніщук, Г.Беленька, А.Богуш, Г.Ватаманюк, Н.Гавриш, Т.Голінська, С.Грипич, О.Кононко, С.Симоненко, С.Нечай, І.Яблонська та ін.), формування і подальший розвиток у дітей дошкільного віку уявлень про предмети навколишньої дійсності починається з пізнання їхньої структурної складової – матеріалу, з якого (або з яких) зроблено предмети (наприклад, ложка – залізна, стілець – дерев'яний, склянка – скляна). Опановуючи матеріал, з якого зроблено предмети, дитина набагато простіше засвоює матеріальну складову предметного світу в її зміні та розвитку, що, загалом, сприяє формуванню уявлень про минуле предметного світу, дає змогу побачити ретроспективу предметів, зроблених руками людини [9].

На підставі досліджень, можна сформулювати основні критерії та показники сформованості уявлень про предметний світ у дітей дошкільного віку: знання та здатність назвати матеріали, з яких виготовлено предмети навколишнього світу, їхні якісні характеристики, специфічні властивості; наявність стійкого інтересу до походження (минулого) предметів, їх безпосереднього призначення, можливостей використання в повсякденному житті; здатність до аналітико-синтетичної діяльності: оцінка предмета з погляду його цілісності (цілісності його елементів) і розчленованості; уміння узагальнювати, порівнювати, групувати і класифікувати предмети навколишньої дійсності на підставі певних ознак і властивостей (за кольором, формою, розміром, структурою тощо); наявність внутрішнього прагнення до пізнання нового, незвіданого, пізнавальної активності, допитливості; наявність здатності самостійно (без допомоги дорослого) перетворювати предмет із застосуванням різних технік (наприклад, розфарбовування, вирізання та інші); здатності використовувати предмет як заміник [12].

Як найефективніші засоби організації роботи з формування уявлень про минуле предметного світу в дітей передшкільного віку наводять такі. Ігрова діяльність є не тільки засобом навчання дітей дошкільного віку, їхньою провідною діяльністю на даному віковому етапі, а й також способом пізнання, вивчення навколишнього світу, предметів і явищ навколишньої дійсності. У процесі ігрової діяльності дошкільник оволодіває поняттями кольору, форми, розміру та властивостей матеріалу, з якого зроблено предмети (наприклад, іграшки), здатністю оцінювати просторові та кількісні показники, розширює власні уявлення про флору (рослини) та фауну (тварин).

До ігор, що сприяють формуванню в дітей дошкільного віку уявлень про минуле предметного світу, належать такі. Дидактичні ігри. Використання дидактичної гри в навчально-виховному процесі дошкільного освітнього закладу сприяє накопиченню чуттєвого та соціального досвіду дітей дошкільного віку, розвитку сенсорних здібностей, пізнавальної активності, когнітивних процесів, закріпленню уявлень про особливості предметів і явищ навколишнього світу [1, 11]. Знайомство дітей із предметним світом через дидактичну гру відбувається відповідно до певної структури: висування дидактичної задачі (мети гри), визначення основного змісту, характеристика правил поведінки учасників та їхніх ігрових дій [7].

Сюжетно-рольова гра також являє собою найбільш актуальний і доступний для дітей дошкільного віку вид ігрової діяльності з ознайомлення з предметним світом. У процесі сюжетно-рольової гри знання, чуттєвий досвід, сенсорні навички дітей розширюються, поповнюються і деталізуються, перетворюються, що робить сюжетно-рольову гру специфічною формою практичного пізнання навколишнього світу. До найбільш значущих особливостей сюжетно-рольової гри в дошкільному віці відносяться: розвиток мислення, сприйняття та уяви дитини, високий рівень

пізнавальної активності, ініціативи та творчої самостійності, розвиток умінь діалогічного та монологічного зв'язного мовлення, емоційно-вольової сфери.

Дослідницька діяльність дітей. Пізнавально-дослідницька діяльність у дошкільному віці, що передбачає безпосередній контакт із матеріалами, предметами, найпростішими явищами, сприяє формуванню та розширенню уявлень дітей про властивості та якості предметів, можливості їх перетворення, використання, виховує допитливість, навички елементарного цілепокладання та прогнозування, установлення причинно-наслідкових і логічних зв'язків.

Розглядаючи дослідницьку діяльність в аспекті формування уявлень дітей дошкільного віку про минуле предметного світу, слід звернути увагу на те, що її використання в освітньому процесі дасть змогу значно поглибити й розширити уявлення дітей про живу природу та об'єкти рукотворного світу, навчить самостійно визначати й виокремлювати найвагоміші якості та характеристики предмета, відкривати нові властивості, схожості та відмінності предметів [19, 23].

Дитяча художня література. Використання в навчанні та вихованні дітей дошкільного віку творів художньої літератури та фольклору (коротких повчальних оповідань, білин, казок, повістей, байок тощо) є не тільки одним із найважливіших завдань художньо-естетичного виховання в умовах дошкільної освітньої організації, а й також засобом формування уявлень про світ, предмети та явища, що оточують дитину [24].

На думку Г.Попкової, використання художніх творів в освітньому процесі дає змогу допомогти дитині-дошкільнику опанувати елементарні уявлення про світ, природу, речі, міжособистісні стосунки. Так, за словами дослідниці, читання творів дитячої художньої літератури, їх поєднання з включеними спостереженнями, різними видами дитячої пізнавальної діяльності сприяють досягненню навколишнього світу.

Проектна діяльність є за своєю суттю формою організації освітнього процесу, що ґрунтується на взаємодії вихователя і дітей дошкільного віку між собою та навколишнім природним або рукотворним світом, спрямованої на освоєння довкілля. «Проектна діяльність є ефективним засобом розвитку у старших дітей дошкільного віку пізнавального інтересу до предметного світу» [23], оскільки саме в межах цього виду пізнавальної діяльності здійснюється взаємодія дитини з навколишнім світом, поповнення чуттєвого досвіду [23].

«Мистецтво. У наш час мистецтво являє собою відображення людського досвіду, що реалізується через естетичне ставлення до об'єктивної реальності, через призму художнього бачення світу, через естетичні категорії, засвоївши які, людина включається в систему цінностей світової культури. Долучаючись до творів мистецтва» [3], дитина незалежно від віку та індивідуальних особливостей особистості здатна відчувати масу вражень, частина з яких є естетичними [14].

Мистецтво здатне справити на людину глибоке і різнобічне враження, а також залишитися в її пам'яті протягом усього життя. При створенні твору мистецтва творець відчуває глибокі емоції, переживаючи події, які хоче висловити за допомогою творчості, тим самим допомагаючи глядачеві відчувати всю гаму почуттів [17]. Виходячи з вищесказаного, ми можемо зробити висновок про те, що мистецтво є одним із найефективніших засобів формування уявлень про історію предметного світу в дітей дошкільного віку.

Г.Беленька, образотворче мистецтво називають мистецтвом, у якому закарбовують образи. Згідно з позицією дослідників, основоположною метою образотворчого мистецтва, як виду художньої творчості, є відтворення предметів і явищ навколишньої дійсності за допомогою різних засобів і матеріалів [18].

С.Нечай, зазначає, що образотворче мистецтво надає можливість відображати дійсність за допомогою художніх образів, які безпосередньо

впливають на свідомість і почуття людини. На думку дослідника, мистецтво відіграє важливу роль в естетичному вихованні, формує в індивіда особливе ставлення до подій, явищ, людей, які відбуваються, надає можливість глибшого, повнішого й усвідомленішого пізнання навколишнього світу [25].

І.Яблонська, досліджуючи емоційно-почуттєвий компонент і творче переживання на уроках образотворчого мистецтва, зазначає, що виокремлювані за багатством ідейного змісту та досконалістю художніх форм твори мистецтва сприяють формуванню правильного художнього смаку та здатності розуміти, розрізняти й оцінювати чудове як у мистецтві, так і в навколишній дійсності, побуті та природі [17].

С.Нечай, І.Яблонська, звертає особливу увагу на те, що мистецтво здатне пробудити в людині не тільки естетичні почуття, а й моральність, сприяє вищому розумінню того, що відбувається, розвитку вмінь критичного аналізу та об'єктивної оцінки, що згодом може позначитися на поведінці та вчинках індивіда, його ставленні до навколишнього світу, суспільства [3].

Образотворче мистецтво позитивно впливає на розвиток усіх вищих психічних функцій, зокрема уяви, уваги, пам'яті та мовлення. Образотворча діяльність є одним із найефективніших засобів розвитку дрібної моторики та рухових навичок рук, а відтак умінь і навичок мовленнєвої діяльності.

Так, у процесі здійснення образотворчої діяльності – малювання, маніпуляцій із різного роду матеріалами та інструментами (фарбами, олівцями, пензлями) здійснюється сенсомоторний розвиток дитини, а також розв'язується значна частина мисленнєвих завдань: дитина за допомогою рухових дій реєструє відчуття, зв'язуючи їх зі звуковими, слуховими та тактильними сприйняттями у вигляді сприйняттями у вигляді складних, інтегрованих образів та уявлень.

І.Яблонська вважає, що в процесі знайомства з творами образотворчого мистецтва дитина стикається з образною, естетичною характеристикою того чи іншого об'єкта чи явища, сприймає художній образ твору та співвідносить

дане сприйняття зі створенням словесного образу, мовленнєвого висловлення, що, в першу чергу, сприяє розвитку зв'язного мовлення, його образності, виразності [16].

Яскраві образи творів мистецтва сприймаються дітьми емоційно та сприяють розвитку зв'язного мовлення: діти розвивають уміння бачити в картині головне та відрізнити його від другорядного, точно, детально, виразно передавати зміст картини в словесній формі, грамотно, послідовно та логічно викладати свої думки та почуття в усній та письмовій мові [3].

Таким чином, у процесі роботи з творами образотворчого мистецтва розв'язується не лише завдання естетичного та морального розвитку дітей дошкільного віку, розширення активного словникового запасу, умінь і навичок говоріння та письма, монологічного мовлення, а й уявлень про минуле предметного світу. Мистецтво здатне збагатити дитину враженнями про абсолютно нові, незнайомі предмети, які вона ніколи не зустрічала, та й не могла зустріти в доступній їй дійсності, що, своєю чергою, розширює кругозір, уявлення про світ.

Формування уявлень про минуле предметного світу в дітей передшкільного віку є важливою частиною їхнього когнітивного розвитку та включає кілька психолого-педагогічних підходів. В цьому віці діти починають усвідомлювати час, розуміти послідовність подій та змін, що відбувалися в минулому.

1. Діяльнісний підхід. Гра та діяльність: У цьому підході діти активно залучаються до пізнання через гру, експерименти та практичну діяльність. Наприклад, вони можуть створювати моделі стародавніх предметів, вивчати їх через гру або маніпулювати репліками старовинних речей. Рольова гра: Використання сюжетно-рольових ігор, де діти «живуть» в умовах минулого. Це дозволяє їм через дію та роль зануритися в історичну епоху.

2. Історико-хронологічний підхід. Розуміння часу та послідовності подій: Через ознайомлення з простими хронологічними поняттями, як-от

«вчора», «сучасність», «давні часи», діти поступово формують уявлення про минуле. Порівняння сучасних і минулих предметів: Дітям пропонують порівнювати, наприклад, старовинні і сучасні іграшки чи побутові предмети, що допомагає усвідомити зміну в часі.

3. Наглядно-образний підхід. Візуалізація минулого: Використання ілюстрацій, картинок, відеоматеріалів, музейних експонатів, що відображають предмети минулого. Це сприяє розвитку наглядно-образного мислення. Створення образів через казки та оповідання: Читання історій про минулі часи та обговорення їх допомагають дітям створювати уявлення про минулий світ у формі образів та символів.

4. Проблемно-пошуковий підхід. Постановка проблемних питань: Дітям ставлять питання, які спонукають до роздумів про минуле. Наприклад, «Як люди жили без електрики?» або «Як виглядали будинки 100 років тому?». Це розвиває критичне мислення і допитливість. Дослідницька діяльність: Організація простих досліджень, як-от створення макетів предметів минулого, пошук інформації про певний історичний період або експонати музею.

5. Культурно-історичний підхід. Знайомство з культурними традиціями: Використання фольклору, народних казок, легенд, що дозволяє дітям зрозуміти культурну спадщину та її зв'язок із предметним світом минулого. Занурення в етнографічний контекст: Ознайомлення з предметами побуту, одягом, іграшками минулих поколінь у процесі тематичних занять або екскурсій.

6. Особистісно-орієнтований підхід. Індивідуалізація процесу навчання: Врахування індивідуальних особливостей дітей, їхніх інтересів та потреб у процесі пізнання історії предметного світу, це допомагає краще засвоювати матеріал через особистий досвід дитини. Емоційна залученість: Використання емоційного фону для кращого засвоєння інформації про

минуле, наприклад, через створення розповідей, які викликають цікавість або захоплення.

1.3 Твори мистецтва як засіб формування уявлень про минуле предметного світу в дітей передшкільного віку

Твори мистецтва є потужним засобом формування уявлень про минуле предметного світу у дітей дошкільного віку. Через мистецтво діти можуть занурюватися у світ історії, розвивати естетичне сприйняття, а також пізнавати предметний світ минулих епох [19].

Твори мистецтва є цінним джерелом для формування у дітей дошкільного віку уявлень про минулий предметний світ. Через різні види мистецтва – живопис, скульптуру, архітектуру, музейні експонати, літературу та театральне мистецтво – діти можуть поглиблено пізнавати історію, розвивати свою уяву і відчуття спадкоємності поколінь, а також формувати естетичне та культурне сприйняття світу [19].

1. Ілюстрації та картини як вікно у минуле. Картини художників, що відображають життя минулих епох, допомагають дітям уявити, як виглядали предмети побуту, одяг, архітектура, засоби пересування і знаряддя праці. Наприклад, картини із зображенням середньовічних замків або сільських хат можуть дати дітям уявлення про архітектурні стилі, типи житла та інтер'єр минулого [19].

2. Скульптура та архітектура як візуальний досвід. Ознайомлення зі скульптурами та архітектурою також сприяє формуванню уявлень про минулий предметний світ. Скульптури античних богів або історичних діячів можуть допомогти дітям зрозуміти, як люди минулих часів бачили себе і своїх героїв. Модельні зображення замків, храмів і пам'ятників розвивають уяву, допомагають дітям відчувати просторові особливості минулого світу [19].

3. Музейні експонати і репродукції. Музеї є важливим джерелом ознайомлення з минулим. Вихователі можуть використовувати музейні репродукції або екскурсії для того, щоб показати дітям знаряддя праці, предмети побуту, прикраси та інші артефакти минулих епох. Візуальне сприйняття старовинних речей допомагає дітям побачити різницю між сучасним і минулим світом [19].

4. Фольклор та ілюстрації в казках. Казки та ілюстрації до них є важливим засобом, через який діти дошкільного віку можуть дізнаватися про минулі епохи. У казках часто відображені сцени з предметами побуту стародавніх часів: старі млини, дерев'яні будиночки, глиняний посуд, одяг з льону та вовни, що допомагає дітям будувати уявлення про життя людей у різні історичні періоди [19].

5. Роль гри та інтерактивних форм мистецтва. Інтерактивні форми мистецтва, такі як ляльковий театр або театралізовані постановки, де використовуються костюми і реквізити з минулих епох, можуть значно полегшити дітям розуміння історичних обставин та предметів. Граючи ролі середньовічних лицарів, селян чи придворних дам, діти краще засвоюють уявлення про те, як люди виглядали, у що одягалися і які предмети використовували в побуті [19].

6. Співвідношення минулого та сучасного через мистецтво. Використовуючи твори мистецтва, вихователі можуть допомогти дітям порівнювати минуле та сучасне, наприклад, як змінювалися одяг, транспорт, побутові речі протягом століть, що може бути цікавим завданням для дітей, яке розвиватиме їх здатність аналізувати зміни в предметному світі та еволюцію матеріальної культури [19].

Твори мистецтва можуть стати потужним засобом формування уявлень про минуле предметного світу в дітей дошкільного віку, оскільки через візуальні та емоційні образи вони допомагають дітям зрозуміти історичні зміни, розвиток технологій і культури. Використання мистецьких творів дає

можливість не тільки познайомити дітей з предметами минулих епох, але й розвивати їхню уяву, критичне мислення та емоційне сприйняття (А.Аніщук, Г.Беленька, А.Богущ, Г.Ватаманюк, Н.Гавриш, Т.Голінська, С.Грипич, О.Кононко, С.Симоненко, С.Нечай, І.Яблонська та ін.).

Картини, скульптури, архітектурні пам'ятки, стародавні артефакти – усе це містить у собі інформацію про побут, звичаї, техніку і культуру минулих епох. Діти, спостерігаючи ці твори мистецтва, дізнаються про предметний світ минулого: що використовували люди в повсякденному житті, які речі мали значення, як вони змінювалися з часом. Наприклад: картини художників епохи Відродження можуть показати, як виглядали одяг, будинки, інтер'єри того часу; стародавні фрески та мозаїки розповідають про побутові предмети давніх цивілізацій; скульптури показують образи богів, героїв та важливих персон, з якими асоціювалися певні предмети [27].

Мистецькі твори мають здатність оживляти минуле у свідомості дитини. Коли діти бачать зображення стародавніх будівель або артефактів, вони починають уявляти, як люди колись жили, якими були їхні предмети побуту, і як ті змінювалися, що допомагає розвивати уявлення про часову послідовність подій і розвиток цивілізацій [29].

Мистецтво здатне викликати емоційний відгук у дітей. Наприклад, споглядаючи картини, на яких зображені старовинні речі або сцени з життя людей минулих епох, діти можуть переживати співчуття до персонажів, відчувати інтерес до предметів та розуміти їхню цінність. Через ці емоції діти починають глибше розуміти важливість збереження історичних артефактів і культурної спадщини (А.Аніщук, Г.Беленька, А.Богущ, Г.Ватаманюк, Н.Гавриш, Т.Голінська, С.Грипич, О.Кононко, С.Симоненко, С.Нечай, І.Яблонська та ін.)

Твори мистецтва дають можливість дітям порівнювати предмети минулого з тими, які існують сьогодні. Вихователь або батьки можуть показати картину з зображенням старовинного транспорту, одягу, іграшок

або посуду і пояснити, як ці речі еволюціонували до сучасного вигляду, що допомагає дітям розуміти зв'язок між минулим і сьогоденням [48].

Для дітей дошкільного віку важливо інтерактивно залучатися до пізнання світу. За допомогою творів мистецтва можна організовувати такі активності: ігри за мотивами мистецьких творів: наприклад, створити рольову гру на основі зображень середньовічного замку, де діти використовують старовинні предмети; малювання предметів минулого: діти можуть спробувати намалювати старовинні предмети, які вони бачили на картинах, що допоможе їм запам'ятати їх і краще зрозуміти функції цих речей; екскурсії до музеїв: відвідування музеїв або перегляд онлайн-експозицій з творами мистецтва дозволяє дітям ближче познайомитися з предметами минулого, відчувати їхню важливість [51].

Мистецькі твори допомагають дітям не лише пізнати історичні аспекти предметного світу, але й зрозуміти культуру, традиції та вірування різних народів. Через зображення народного побуту, одягу, свят діти отримують уявлення про те, як формувалися різні культурні традиції і як вони відображаються в сучасних предметах та звичаях (А.Аніщук, Г.Беленька, А.Богущ, Г.Ватаманюк, Н.Гавриш, Т.Голінська, С.Грипич, О.Кононко, С.Симоненко, С.Нечай, І.Яблонська та ін.).

Твори мистецтва виконують важливу роль у формуванні уявлень дітей про предметний світ минулого. Вони допомагають через візуальні образи та емоційне сприйняття розвивати уяву, критичне мислення і здатність розуміти зв'язок між минулим і сучасністю [25].

Твори мистецтва є важливим засобом для формування уявлень про минуле предметного світу у дітей дошкільного віку. Вони допомагають дітям зрозуміти, як виглядав світ у давні часи, які предмети використовували люди та як ці предмети змінювалися з плином часу. Через мистецтво дитина не лише отримує естетичне задоволення, але й здобуває знання про культуру, історію та життя людей минулого [31].

Картини, скульптури, фрески та інші візуальні мистецькі твори можуть стати джерелом пізнання минулого. Наприклад, на картинах стародавніх художників можна побачити архітектуру минулого, одяг, побутові предмети та навіть транспорт. Діти можуть порівнювати побачене з сучасними речами, що сприяє розвитку їхньої здатності робити висновки про зміни у предметному світі [31].

Через мистецькі твори, що зображують казкових або міфічних персонажів, діти можуть дізнаватися про предметний світ минулого, а також про те, які предмети були важливі для людей у різні епохи. Наприклад, твори мистецтва, що зображують лицарів, допомагають дітям зрозуміти, які предмети використовувалися в середньовіччі, зокрема обладунки, зброя, меблі та інші речі [47].

Використання репродукцій творів мистецтва або відвідування музеїв може стати цінним елементом навчального процесу. Наприклад, спостерігаючи старовинні предмети, відтворені в скульптурах або на полотнах, діти можуть уявити, як люди жили в ті часи, чим вони користувалися в побуті, що розвиває їхні навички візуального мислення і допомагає зрозуміти взаємозв'язок предметного світу з життям людей [53].

У процесі творчих ігор, що базуються на сюжетах з історії, діти можуть краще розуміти значення предметів минулого. Наприклад, створення власних малюнків або ліплення скульптур стародавніх предметів, таких як глечики, мечі або старовинні меблі, допомагає дитині краще усвідомити їхню роль у побуті людей минулого [53].

Арт-терапія може використовуватися для поглибленого вивчення історичних предметів через творчий процес. Діти можуть працювати з різними матеріалами, такими як глина, фарби, тканини, створюючи реконструкції старовинних речей або художньо відтворюючи побачене в музеях чи на картинах, що дозволяє не лише пізнати минуле, а й розвивати емоційну сферу через створення власних художніх творів [38].

Твори мистецтва часто містять символіку, яка може допомогти дітям зрозуміти соціальні та культурні аспекти минулого. Наприклад, через зображення корон, тронів чи інструментів діти дізнаються про статусні предмети і їхнє значення в суспільстві, що розвиває історичну уяву та допомагає розширити знання про предметний світ минулого [53].

Твори мистецтва є ефективним засобом формування у дітей дошкільного віку уявлень про минуле предметного світу. Через картини, скульптури, казкові сюжети та музейні експозиції діти можуть не лише отримувати знання про побут і культуру минулого, але й розвивати творче мислення, емпатію та емоційний інтелект [38].

Твори українського мистецтва мають особливе значення для формування у дітей дошкільного віку уявлень про минуле предметного світу. Вони дозволяють ознайомити дітей з багатою історією та культурою українського народу, показати еволюцію предметів побуту, одягу, архітектури та інших аспектів життя. Через мистецтво діти можуть уявити, як жили їхні предки, які предмети використовували, а також усвідомити їхню роль у культурному контексті (А.Аніщук, Г.Беленька, А.Богущ, Г.Ватаманюк, Н.Гавриш, Т.Голінська, С.Грипич, О.Кононко, С.Симоненко, С.Нечай, І.Яблонська та ін.).

Український народний живопис, зокрема іконопис, передає велику кількість інформації про предмети релігійного і побутового життя минулих століть. На іконах можна побачити зображення одягу, архітектурних елементів церков та побутових предметів, таких як посуд, меблі чи інструменти. Такі образи можуть стати джерелом уявлень про те, які предмети були важливими в житті українців у минулому [7].

Петриківський розпис є яскравим прикладом українського народного мистецтва, який зображає флору і фауну, що оточувала українців, а також елементи побуту, такі як декоративний посуд, предмети інтер'єру. Знайомлячись із цим видом мистецтва, діти можуть дізнаватися про народні

традиції прикрашання речей і побачити, як українці використовували мистецтво для оздоблення свого життєвого простору [7].

Картини українських художників, таких як Тарас Шевченко, Іван Айвазовський, Казимир Малевич, можуть стати засобом для ознайомлення дітей із предметами минулого через мистецькі образи. Наприклад, у творах Шевченка можна побачити сцени сільського життя, де зображені хати, вбрання селян, сільськогосподарські інструменти, що допомагає дітям побачити, яким був предметний світ українського села у XIX столітті [21].

Українське народне мистецтво, таке як гончарство, різьблення по дереву, вишивка, є цінними джерелами для вивчення предметного світу минулого. Через ознайомлення з роботами українських майстрів діти можуть зрозуміти, як люди виготовляли та прикрашали предмети побуту. Наприклад, ляльки-мотанки, традиційні глечики, вишиті рушники та інші предмети відображають українські ремісничі традиції, що передаються з покоління в покоління [21].

Відвідування музеїв або ознайомлення з репродукціями творів українського мистецтва є важливим для розвитку уявлень про предметний світ минулого. Наприклад, музеї народної архітектури та побуту, такі як Пирогово, демонструють предмети побуту, стародавні хатні предмети, одяг та інструменти, які використовували українці, що дозволяє дітям безпосередньо бачити речі, які були важливі для людей у минулому, і краще розуміти, як змінювалося життя з плином часу [21].

Українські народні казки, пісні та легенди, які ілюструються у творах мистецтва, також можуть допомогти дітям уявити предметний світ минулого. Зображення персонажів з українського фольклору, таких як козаки, народні герої, русалки, часто супроводжуються детальним відтворенням одягу, зброї, хатнього начиння та інших предметів, що використовувалися у минулому, що створює повну картину життя українців минулих століть [21].

Через знайомство з українським мистецтвом діти не лише формують уявлення про предметний світ минулого, але й розвивають естетичне сприйняття, гордість за свою культурну спадщину, розуміння національних символів і традицій. Твори мистецтва стають своєрідним містком між минулим і сучасністю, формуючи у дітей цілісне розуміння історії свого народу [21].

Українське мистецтво є потужним засобом для формування у дітей дошкільного віку уявлень про минуле предметного світу. Народні ремесла, живопис, народний розпис, іконопис та інші види мистецтва не лише відтворюють історичні реалії, але й виховують у дітей любов до рідної культури, формують національну ідентичність та допомагають краще зрозуміти розвиток предметного світу в історії українського народу [21].

РОЗДІЛ 2.

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РОБОТА З ФОРМУВАННЯ В ДІТЕЙ ПЕРЕДШКІЛЬНОГО ВІКУ УЯВЛЕНЬ ПРО МИНУЛЕ ПРЕДМЕТНОГО СВІТУ ЗА ДОПОМОГОЮ ТВОРІВ МИСТЕЦТВА

2.1. Виявлення рівня сформованості уявлень про минуле предметного світу в дітей передшкільного віку

В експериментальній роботі з формування в дітей передшкільного віку уявлень про минуле предметного світу за допомогою творів мистецтва взяли участь діти передшкільного віку у загальній кількості 20 осіб, яких було поділено на групи: контрольна група (10 дітей) та експериментальна група (10 дітей). Мета експериментальної роботи – розвиток у дітей передшкільного віку уявлень про минуле предметного світу за допомогою творів мистецтва.

Завдання експериментальної роботи: визначити критерії сформованості уявлень про минуле предметного світу в дітей передшкільного віку, здійснити підбір діагностичного інструментарію; провести первинну діагностику рівня сформованості уявлень про минуле предметного світу в дітей передшкільного віку, проаналізувати її результати; експериментально апробувати зміст та організацію роботи з формування у дітей передшкільного віку уявлень про минуле предметного світу за допомогою творів мистецтва; провести повторну діагностику з метою виявлення динаміки рівня сформованості уявлень про минуле предметного світу в дітей передшкільного віку.

Експериментальна робота з формування у дітей передшкільного віку уявлень про минуле предметного світу за допомогою творів мистецтва була проведена відповідно до трьох етапів.

Констатувальний етап. На цьому етапі було проведено первинну діагностику рівня сформованості уявлень про минуле предметного світу в дітей передшкільного віку у контрольній та експериментальній групах.

Формувальний етап, на якому було апробовано зміст і організацію роботи з формування уявлень про минуле предметного світу за допомогою творів мистецтва в межах освітнього процесу з дітьми експериментальної групи, тоді як діти в контрольній групі займалися за освітньою програмою, передбаченою ЗДО.

Контрольний етап. У межах цього етапу було здійснено повторну діагностику рівнів сформованості уявлень про минуле предметного світу в експериментальній вибірці, відповідно до відібраного діагностичного інструментарію, а також проведено порівняльний аналіз результатів констатувального та контрольного етапів, доведено ефективність проведеної роботи.

З метою виявлення рівнів сформованості уявлень про минуле предметного світу в дітей передшкільного віку на підставі аналізу науково-педагогічної літератури [11, 12] нами було визначено критерії та показники означених уявлень.

Таблиця 1

Показники сформованості уявлень про минуле предметного світу у дітей передшкільного віку

№		Показники	Діагностична методика
1	Осмислення предмета як результату діяльності дорослого	- здатність визначати та вербально називати предмети, створені руками людини; - сформованість розуміння терміна «зроблене руками людини (рукотворне); - розуміння й усвідомлення необхідності створення предметів,	Діагностична бесіда з дітьми дошкільного віку: «Як ти розумієш вираз «зроблені руками людини?»

		спрямованих на задоволення людських потреб	
2	Здатність бачити ретроспективу предмета	- усвідомлення дитиною необхідності та значущості перетворення предметів для задоволення людських потреб; - здатність встановлювати логічний взаємозв'язок у межах розгляду походження та вдосконалення предметів рукотворного світу	Дидактична гра «Коли це було?»
3	Здатність прогнозувати майбутнє предмета	- сформованість прагнення і потреби перетворювати й оптимізувати (удосконалювати) предмети рукотворного світу; - самостійність дитини в процесі складання плану (задуму) перетворення предмета зробленого руками людини; - здатність дитини дошкільного віку уявляти способи, форми та можливості для вдосконалення предметів і реалізовувати їх у процесі самостійної творчої діяльності; - вибір виду перетворення предмета рукотворного світу (естетичне / функціональне)	Діагностична методика «Намалюй предмет майбутнього»; Діагностична методика «Закінчимо картинку художника»

Критерій сформованості уявлень про минуле предметного світу «Осмислення предмета як результату діяльності дорослого».

Показники сформованості уявлень про минуле предметного світу: здатність визначати та вербально називати предмети, створені руками людини; сформованість розуміння терміна «зроблене руками людини (рукотворне); розуміння й усвідомлення необхідності створення предметів, спрямованих на задоволення людських потреб.

Першою діагностичною методикою, проведеною в рамках констатувального експерименту, була бесіда з дітей дошкільного вікуами.

Діагностична бесіда з дітьми дошкільного віку: «Як ти розумієш вираз «зроблені руками людини?»».

Мета бесіди: вивчити рівень сформованості уявлень дітей 6-7 років про предмети, як про продукти рукотворної діяльності людини.

Діагностична бесіда з дітьми дошкільного віку – це інструмент для виявлення рівня розуміння дітьми певних понять або явищ. У випадку виразу «зроблені руками людини» основною метою є з'ясувати, чи розуміють діти, що це означає створення речей або об'єктів людиною, а не природними силами.

Питання для бесіди:

Основне питання: – Як ти розумієш, що означає «зроблені руками людини?»

Допоміжні питання для уточнення: – Як ти думаєш, що можуть робити люди своїми руками? – Чи можуть люди зробити стілець або іграшку? А як це можливо? – Що таке речі, які робляться природою (дерево, річка, гора)?

Приклади для порівняння: – Покажіть картинку або предмети (наприклад, стілець, дерево, будинок) і запитайте: «Це зроблено людиною чи природою?»

Бесіда допоможе визначити рівень розвитку мислення дитини, здатність розрізняти природні та створені людиною об'єкти, а також розуміння процесу творення.

Таблиця 2.

**Результати бесіди Як ти розумієш вираз «зроблені руками людини?»,
контатувальний етап**

№	Рівень	Експериментальна група	Контрольна група
1	Низький	5 дітей (50%)	3 дитини (30%)
2	Середній	4 дитини (40%)	5 дітей (50%)
3	Високий	1 дитина (10%)	2 дитини (20%)

Результати проведення бесіди з дітьми в контрольній та експериментальній групах свідчать, що низький рівень уявлень про предмети як продукти діяльності дорослого продемонстрували 5 дітей (50%) в ЕГ і 3 дитини (30%) у КГ. Дітей дошкільного віку цієї групи обмежилися перерахуванням предметів рукотворного світу, не розуміючи сенсу виразу «зроблені руками людини».

Середній рівень був виявлений у 4 дітей (40%) в експериментальній та у 5 дітей (50%) у контрольній групі. Бесіда з дітьми показала, що діти дошкільного віку здатні називати інструменти, які допомагають дорослим створювати предмети.

Високий рівень продемонструвала найменша кількість дітей в обох групах – 1 дитина (10%) в ЕГ і 2 дитини (20%) у КГ. Діти дошкільного віку цієї групи продемонстрували розуміння значення виразу «зроблене руками людини», знання інструментів, за допомогою яких створюють предмети, а також здатність пов'язати ці інструменти з професійними або особистісними якостями людини.

Отримані результати дають змогу зробити висновок, що діти передшкільного віку у контрольній та експериментальній групах демонструють переважно низький і середній рівні, що свідчить про недостатній рівень уявлень про предмети як продукти діяльності дорослого.

Критерій сформованості уявлень про минуле предметного світу «Здатність бачити ретроспективу предмета».

Показники сформованості уявлень про минуле предметного світу: усвідомлення дитиною необхідності та значущості перетворення предметів для задоволення людських потреб; здатність встановлювати логічний взаємозв'язок у межах розгляду походження та вдосконалення предметів рукотворного світу.

Діагностична гра «Коли це було?».

Діагностична гра «Коли це було?» призначена для виявлення уявлень дітей дошкільного віку про походження предметів рукотворного світу. Вона допомагає педагогам та психологам визначити рівень розуміння дитиною процесу створення предметів, їх походження та розвитку.

Мета: виявити уявлення дітей про те, як і коли створювалися різні предмети, які вони використовують у повсякденному житті, та розвивати їхнє розуміння історії розвитку матеріальної культури.

Підготовка матеріалів: вибираються картинки або ілюстрації з різними предметами, як давніми, так і сучасними (наприклад, колісниця, телефон, комп'ютер, паровоз, автомобіль, тощо).

Для кожного предмета створюються дві-три картки з різними версіями цього предмета на різних етапах його розвитку (наприклад, старовинний телефон, телефон середини ХХ століття, смартфон).

Хід гри: дитині показують картки з предметами і задають запитання, як, на її думку, створювався той чи інший предмет, коли він з'явився і як змінився з часом.

Педагог може додатково уточнювати питання: «Чи завжди цей предмет виглядав так, як зараз?», «Як ти думаєш, хто і коли придумав цей предмет?», «Як цей предмет міг змінюватися з часом?».

Варіанти завдань: хронологічна лінія: дитині пропонують розкласти предмети в порядку їх появи в історії (від найдавніших до сучасних), пояснення процесу створення: дитина може пояснити, як вона уявляє собі процес створення певного предмета (наприклад, як зробили перший велосипед або перший будинок).

Оцінка результатів: педагог аналізує відповіді дитини, звертаючи увагу на її уявлення про часові рамки, процеси створення та еволюцію предметів, на основі відповідей визначається рівень знань дитини: чи розуміє вона, що предмети мають свою історію, що вони створені людьми і змінювалися з часом.

Педагогічне значення: гра допомагає дітям формувати початкові уявлення про історію розвитку людської культури, розвиває їхнє мислення, здатність робити висновки та зв'язки між минулим і теперішнім.

Таблиця 3.

Результати діагностичної гри «Коли це було?», констатувальний етап

№	Рівень	Експериментальна група	Контрольна група
1	Низький	4 дитини (40%)	3 дитини (30%)
2	Середній	5 дітей (50%)	4 дитини (40%)
3	Високий	1 дитина (10%)	3 дитини (30%)

Результати, отримані під час проведення гри «Коли це було?», свідчать, що низький рівень продемонстрували 4 дитини (40%) в ЕГ і 3 дітей (30%) у КГ. Діти дошкільного віку не змогли викласти картинки в потрібній послідовності, порушували послідовність, не помічали помилок, не виправляли їх. Так, найчастіше помилок припускалися під час складання послідовності: пліт – човен – корабель: діти ставили корабель на перше місце, а човен – на останнє.

Середній рівень був діагностований у 5 дітей дошкільного віку (50%) в ЕГ і 4 дітей (40%) у КГ. Дітям цієї групи було потрібно багато часу на складання послідовності, вони часто припускалися помилок, але змогли самостійно або за допомогою навідних запитань експериментатора виправити їх.

Високий рівень було виявлено в 1 дитини (10%) в ЕГ і 3 дітей (30%) у КГ. Діти цієї групи самостійно правильно й логічно визначають послідовність появи предметів; не відчують потреби в підказках і допомозі дорослого; демонструють швидкий темп виконання завдання.

Узагальнюючи отримані результати, можна зробити висновок, що переважним рівнем сформованості уявлень дітей про походження предметів

рукотворного світу як у контрольній, так і в експериментальній групах є середній рівень.

Критерій сформованості уявлень про минуле предметного світу «Здатність прогнозувати майбутнє предмета».

Показники сформованості уявлень про минуле предметного світу: сформованість прагнення і потреби перетворювати й оптимізувати (удосконалювати) предмети рукотворного світу; самостійність дитини в процесі складання плану (задуму) перетворення предмета зробленого руками людини; здатність дитини дошкільного віку уявляти способи, форми та можливості для вдосконалення предметів і реалізовувати їх у процесі самостійної творчої діяльності; вибір виду перетворення предмета рукотворного світу (естетичне / функціональне).

Діагностична методика «Намалюй предмет майбутнього».

Методика «Намалюй предмет майбутнього» є цікавою діагностичною технікою, яка допомагає дослідити здатність дітей дошкільного віку до прогнозування та уявлення перспективи предметів, методика зосереджена на виявленні того, як діти можуть використовувати свою уяву, просторове мислення та розуміння розвитку предметів у майбутньому.

Мета методики: визначити рівень здатності дитини до передбачення змін об'єктів, а також оцінити її уяву, креативність та просторово-перспективне мислення.

Інструктаж: педагог або психолог пояснює дитині завдання: «Уяви собі якийсь предмет, який є зараз, наприклад, автомобіль, телефон або будинок. Тепер спробуй подумати, яким цей предмет може стати в майбутньому. Намалюй його».

Необхідно підкреслити, що дитина має свободу вибору, яким буде цей предмет, і будь-яка зміна або доповнення можливе.

Процес малювання: дитина отримує аркуш паперу та кольорові олівці або фломастери й приступає до малювання, дорослий підтримує дитину, але не втручається в процес творчості, намагаючись уникати оцінки.

Обговорення малюнка: після завершення малювання педагог запитує дитину, щоб пояснити, що саме було зображено, питання можуть бути наступними: «Що ти намалював? Чому ти вважаєш, що цей предмет зміниться саме так?».

Аналіз результатів: оцінюються креативність дитини, її здатність до логічного прогнозування змін предметів та розвиток просторового мислення, важливо звернути увагу, чи вдається дитині враховувати реалії змін (наприклад, технологічний прогрес), чи вона більше схильна до фантазії.

Критерії оцінки: креативність: наскільки оригінальним є зображений предмет; логіка змін: чи мають зміни сенс із точки зору розвитку предмету; просторове мислення: як дитина уявляє зміни в розмірах, формах, деталях; уява та фантазія: наскільки незвичними є зміни, чи вони відповідають реальності.

Методика дозволяє виявити індивідуальні особливості мислення дитини та її здібності до прогнозування, що є важливими навичками у процесі розвитку.

Таблиця 4.

**Результати діагностичної методики «Намалюй предмет»,
констатувальний етап**

№	Рівень	Експериментальна група	Контрольна група
1	Низький	3 дитини (30%)	2 дитини (20%)
2	Середній	4 дитини (40%)	3 дитини (30%)
3	Високий	3 дитини (30%)	5 дітей (50%)

Було встановлено, що найменша кількість дітей в обох групах продемонстрували найнижчий рівень виконання цього завдання, а саме: 3 дитини (30%) в ЕГ та 2 дитини (20%) у КГ. Діти змогли лише змінити колір,

збільшити розмір предметів. У їхніх роботах не було творчої самостійності, фантазії; малюнки дітей не відображали обрану тему дослідження.

Середній рівень був виявлений у 4 дітей (40%) в ЕГ і 3 дітей (30%) у КГ. Діти дошкільного віку цієї групи демонструють прагнення прогнозування майбутнього предметів, однак, воно, найчастіше, нестійке, для творчої роботи дітей характерна незакінченість; у процесі малювання діти дошкільного віку відчували потребу в допомозі дорослого.

Високий рівень був виявлений у 3 дітей (30%) в ЕГ та 5 дітей (50%) у КГ. Діти дошкільного віку, рівень яких був визначений, як високий, показують здатність до прогнозування майбутнього предметів, фантазію, уяву, навички творчої самостійності. Роботи дітей цієї групи вирізнялися оригінальністю, своєрідністю.

Отже, результати вивчення рівня розвитку вміння дітей бачити перспективу предметів свідчать, що, незважаючи на творчу самостійність і фантазію, більша частина дітей, як у контрольній, так і в експериментальній групі, демонструють недостатній рівень сформованості вміння прогнозувати майбутнє.

Заключним етапом констатувального експерименту стало проведення діагностичної методики «Закінчимо картинку художника».

Діагностична методика «Закінчимо картинку художника».

Методика «Закінчимо картинку художника» належить до категорії діагностичних методик для вивчення творчих здібностей дітей дошкільного віку. Вона спрямована на оцінку здатності дитини знаходити можливості для якісного перетворення об'єкта та реалізовувати ці можливості в творчій діяльності.

Мета методики: визначити рівень розвитку творчого мислення, уяви та здатності дитини до самостійного художнього переосмислення запропонованого завдання.

Матеріали використовуються заготовки малюнків із частково завершеними елементами (наприклад, зображена лише частина об'єкта або сцени).

Завдання дитини: їй пропонують завершити картинку, використовуючи свою уяву та творчі здібності. Завдання полягає в тому, щоб додати відсутні деталі так, щоб малюнок був завершеним і гармонійним.

Інструкція: Дитині пояснюють, що вона може вільно доповнити картинку так, як їй хочеться, використовуючи різні елементи та кольори.

Етапи проведення: педагог показує дитині незавершений малюнок і пояснює, що потрібно його завершити. Дитина працює над малюнком, додаючи необхідні елементи за власним бажанням. Педагог спостерігає за процесом, фіксує активність дитини, її ініціативу, інтерес та способи вирішення завдання.

Оцінка результатів: творчий підхід – оцінюється, наскільки оригінально та нестандартно дитина завершила малюнок; повнота і гармонійність – чи логічно завершений малюнок, наскільки об'єкти відповідають загальній тематиці картинки; самостійність у виконанні – наскільки дитина самостійно приймала рішення про те, як завершити малюнок, чи потребувала вона додаткових підказок від педагога.

Що досліджує методика: здатність до креативного мислення; рівень розвитку уяви; вміння приймати самостійні творчі рішення; рівень естетичного смаку та уваги до деталей.

Методика допомагає оцінити, наскільки дитина здатна самостійно вирішувати творчі завдання, її інтерес до художньої діяльності, а також її вміння уявляти кінцевий результат своєї роботи.

За результатами проведення методики «Закінчимо картинку художника» можна дійти висновку, що рівна кількість дітей у КГ та ЕГ демонструють низький рівень сформованості вміння вести пошук і знаходити можливості перетворення предмета: по 4 дитини (40%), відповідно. Діти

дошкільного віку цієї групи не вміють вести пошук і не виявляють бажання перетворювати предмети.

Таблиця 5.

**Результати методики «Закінчимо картинку художника»,
констатувальний етап**

№	Рівень	Експериментальна група	Контрольна група
1	Низький	4 дитини (40%)	4 дитини (40%)
2	Середній	4 дитини (40%)	3 дитини (30%)
3	Високий	2 дитини (20%)	3 дитини (30%)

Середній рівень був діагностований у 4 дітей (40%) в ЕГ і 3 дітей (30%) у КГ. Середній рівень свідчить про те, що діти виявляють бажання вдосконалювати предмет, але вдаються до допомоги дорослого; їхня робота характеризується незакінченістю. Наприклад («Я думаю, у майбутньому небо буде червоним, а хмари зеленими»; «Тут ще намалюю стіл, але в нього буде три ніжки»).

Високий рівень продемонстрували 2 дітей (20%) в ЕГ і 3 дитини (30%) у КГ. Високий рівень свідчить про те, що дитина самостійно вміє вести пошук і знаходити можливості перетворення предмета, вміє реалізувати ці можливості, надати роботі закінченого характеру. Нами було встановлено, що двоє дітей виявили в процесі роботи повну самостійність пошуку можливостей перетворення («Я намалюю тут новий вид тварини котяра», «Тут буде залізне дерево, на якому ростуть телефони»). Загалом, діти змогли створити оригінальні зображення з елементами фантастики.

Узагальнюючи результати проведеної методики, можна дійти висновку, що рівень сформованості вміння перетворювати предмети в дітей експериментальної групи недостатній.

Для визначення загального рівня сформованості уявлень дітей передшкільного віку про минуле предметного світу наприкінці діагностики

здійснюється підрахунок загальної суми балів за всіма методиками, де максимальна кількість становить 12 балів, а мінімальна, відповідно – 4 бали.

Результати дослідження рівня сформованості уявлень про минуле предметного світу в дітей передшкільного віку у контрольній та експериментальній групах.

Таблиця 6.

Результати виявлення рівнів сформованості уявлень про минуле предметного світу в дітей передшкільного віку, констатувальний етап

№	Рівень	Експериментальна група	Контрольна група
1	Низький	3 дитини (30%)	3 дитини (30%)
2	Середній	6 дітей (60%)	4 дитини (40%)
3	Високий	1 дитина (10%)	3 дитини (30%)

Аналіз отриманих результатів виявлення рівнів сформованості уявлень про минуле предметного світу в дітей передшкільного віку дає змогу зробити такі висновки.

Рівна кількість дітей передшкільного віку у контрольній та експериментальній групах демонструють низький рівень сформованості уявлень про минуле предметного світу, а саме 3 дитини в КГ та ЕГ (30%). Діти цієї групи не мають уявлення або ж мають нечіткі уявлення про предмети рукотворного світу, предмети, зроблені руками людини; демонструють несформованість знань про минуле предметного світу, нездатність визначати послідовність появи предметів у ретроспективі; у дітей відсутня потреба в перетворенні предметів.

Середній рівень сформованості уявлень про минуле предметного світу було виявлено у 6 дітей дошкільного віку (60%) в експериментальній та 4 дітей (40%) у контрольній групі. Діти дошкільного віку мають нечіткі, розмиті уявлення про предмети, зроблені руками людини (можуть назвати їх, проте не здатні пов'язати ці предмети з професійними чи особистісними характеристиками людини). Аналіз рівня розвитку уявлень дітей

дошкільного віку про минуле предметів засвідчив, що діти, здебільшого, зазнають труднощів під час ретроспективного складання послідовності виникнення предметів, потребують навідних запитань і допомоги вихователя. Діти дошкільного віку із середнім рівнем демонструють нестійке прагнення до прогнозування майбутнього предметів, недостатній розвиток уяви.

Найменша кількість дітей в обох групах продемонстрували високий рівень розвитку уявлень про минуле предметного світу, а саме 1 дитина (10%) в експериментальній та 3 дитини (30%) у контрольній групі. Діти дошкільного віку цієї групи мають повне та об'єктивне уявлення про предмети, зроблені руками людини (рукотворні предмети), здатні назвати інструменти, необхідні для створення предметів, пов'язати їх із професією; володіють сформованими уявленнями про минуле предметів і послідовність їхньої появи та застосування в людській діяльності; демонструють інтерес до прогнозування майбутнього предметів, високий рівень творчої самостійності.

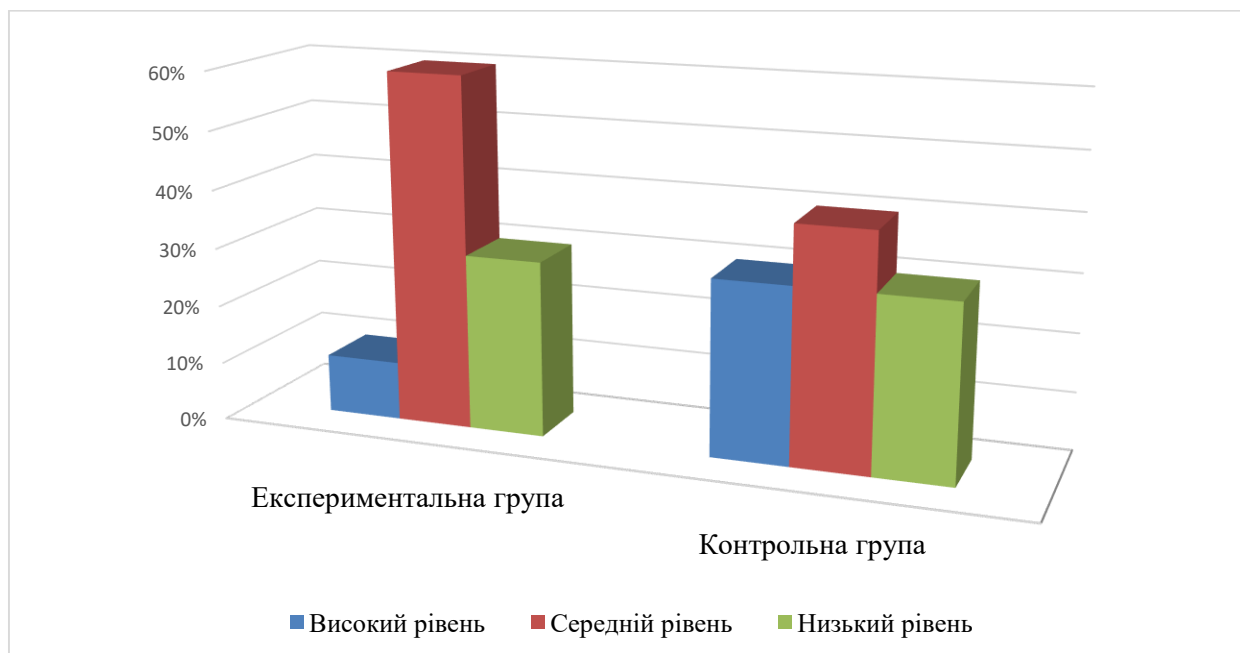

Рис. 1. Результати виявлення рівнів сформованості уявлень про минуле предметного світу у дітей передшкільного віку на контактному етапі, (%).

Підбиваючи підсумок аналізу результатів констатувального етапу експериментальної роботи, можна дійти висновку, що переважним рівнем сформованості уявлень про минуле предметного світу в дітей передшкільного віку у контрольній та експериментальній групах є середній рівень – його продемонстрували 40% дітей у контрольній та 60% в експериментальній групі. Отримані дані актуалізують необхідність проведення цілеспрямованої педагогічної роботи з формування у дітей уявлень про минуле предметного світу за допомогою творів мистецтва.

2.2. Зміст і організація роботи з формування у дітей передшкільного віку уявлень про минуле предметного світу за допомогою творів мистецтва

Результати констатувального експерименту демонструють актуальність і значущість проблеми формування у дітей передшкільного віку уявлень про минуле предметного світу за допомогою творів мистецтва. Під час аналізу науково-педагогічної літератури з проблеми дослідження нами було встановлено, що мистецтво є інструментом збагачення життєвого досвіду та вражень дитини, розвитку уявлень про нові, незнайомі їй предмети в межах доступної їй (дитині) дійсності, сприяє розширенню кругозору та уявлень про навколишню дійсність, духовно-моральному розвитку, стимулює пізнавальну активність. У процесі роботи з творами образотворчого мистецтва розв'язуються не тільки завдання естетичного та морального розвитку дітей дошкільного віку, а й також формування уявлень про минуле предметного світу.

Мета формувального експерименту – експериментально апробувати зміст та організацію роботи з формування в дітей передшкільного віку уявлень про минуле предметного світу за допомогою творів мистецтва.

Відповідно до поставленої мети було визначено такі завдання роботи з дітьми експериментальної групи: формувати в дітей уміння бачити предмети навколишнього світу в їхньому розвитку (перспектива, ретроспектива, теперішній час); формувати вміння розглядати навколишні предмети у взаємозв'язках «людина – предмет»; розвивати зв'язне мовлення, словниковий запас дитини, здатність називати предмети, зроблені руками людини (дорослого); формувати вміння встановлювати логічні та причинно-наслідкові зв'язки на основі послідовності походження та вдосконалення предметів; активізувати здатність бачити можливі способи перетворення, вдосконалення предмета, прогнозувати майбутнє предмета; розширювати кругозір дітей, розвивати увагу, пам'ять, мислення, творчу уяву та фантазію, виховувати дбайливе ставлення до предметів навколишнього світу.

Розроблений зміст роботи з формування в дітей передшкільного віку уявлень про минуле предметного світу за допомогою творів мистецтва було реалізовано відповідно до таких основоположних дидактичних принципів.

Принцип історизму. Сутність цього принципу полягає у збереженні хронологічного порядку подання дітям дошкільного віку досліджуваних явищ і об'єктів предметного світу із застосуванням конкретних історичних термінів: минуле і сьогодення. Так, під час вивчення предметів праці та побуту, наприклад, чавунний казан для готування (минуле) і сучасна каструля для супу (теперішнє), дітей слід познайомити з цими предметами, починаючи з казанка, розглядаючи процес його історичного становлення до каструлі.

Принцип урахування вікових та індивідуально-психологічних особливостей дітей передбачає побудову освітнього процесу з опорою на знання, уміння та навички старших дітей дошкільного віку, вибудовування освітнього процесу з урахуванням інтересів і потреб дітей, рівня інтелектуального, мовленнєвого та пізнавального розвитку.

Принцип наочності. Так, формування в дітей передшкільного віку уявлень про минуле предметного світу за допомогою творів мистецтва повинно супроводжуватися наочними ілюстраціями (зокрема картинами відомих художників), скульптурами, фрагментами медіа-фільмів, художніх мультфільмів. Реалізація принципу наочності сприяє не тільки ефективнішому та результативнішому досягненню поставленої мети, а й також забезпечить високий рівень пізнавального інтересу, активності, мотивації до вивчення минулого предметного світу.

Принцип активності та свідомості передбачає застосування в межах вивчення матеріалу різноманітних форм, методів, прийомів і технологій, що забезпечують підтримку ініціативи та активності дитини. Найефективнішими методами формування уявлень про минуле предметного світу за допомогою творів мистецтва є: бесіда, розглядання зображень, ігрова діяльність, творча діяльність (малювання, ліплення, аплікація, конструювання).

Принцип систематичності, послідовності та поступовості. Цей принцип передбачає, що структура освітнього процесу, мета і завдання освітньої діяльності мають відповідати конкретним дидактичним правилам: «від простого до складного», «від відомого до нового», що, своєю чергою, забезпечить міцність засвоєння знань, високий рівень сформованості уявлень про минуле предметного світу.

Учасниками системи заходів щодо формування уявлень про минуле предметного світу за допомогою використання творів мистецтва стали: діти 6-7 років у загальній кількості 10 осіб (експериментальна група).

Зміст роботи з формування у дітей передшкільного віку уявлень про минуле предметного світу за допомогою творів мистецтва було реалізовано відповідно до 3 напрямів.

Перший напрям – «Предмет як результат діяльності людини». Кількість занять – 3 (тривалістю 30 хвилин). Мета цього напрямку – осмислення дітьми

передшкільного віку предмета як результату діяльності дорослого. Розглянемо проведені заняття більш детально.

На першому занятті цього напрямку, яке мало назву «Цікаві, дивовижні предмети», основним завданням роботи стало формування в дітей дошкільного віку базових уявлень про рукотворний світ і предмети рукотворного світу, створені за подобою об'єктів природи. Як прийоми і методи роботи було використано: інтерактивні технології (перегляд навчального відео «Природа і рукотворний світ»), ігрову діяльність (дидактичні ігри «Живе-неживе», «Рукотворне-не рукотворне»), читання художньої літератури. Під час цього заняття дітям дошкільного віку найбільше сподобалися ігри та навчальна вправа «Назви зайвий предмет». Слід звернути увагу, що деякі діти дошкільного віку не були готові до заняття, не демонстрували зацікавленості («Я не хочу грати», «Мені не подобається тут, хочу піти»).

Метою другого заняття «Рукотворний і природний світ» було: формувати в дітей уявлення про предмети, зроблені руками людини, формувати вміння розрізняти предмети рукотворного і нерукотворного світу, називати їх. Дітям найбільше сподобалися такі прийоми та методи: гра з предметами «Назви, що в мішечку», «Назви одним словом» («А ми можемо гратися так щодня?»), психологічна вправа «Асоціації» («Давайте ще пограємо! Це так цікаво»).

На третьому занятті «Зроблено руками людини» діти дошкільного віку вчилися диференціювати предмети за їхніми функціями та призначенням, розвивали уявлення про важливість і значущість предметів, створених руками людини і призначених для задоволення потреб. Як прийоми і методи були використані: дидактична гра «Чарівна скринька» («Мені б хотілося грати в неї (гру) щодня»), малювання на тему «Що я роблю руками» («Ми з татом робили шпаківню з дерева за допомогою молотка та цвяхів», «Я

допомагала мамі в'язати шарф зі спеціальних ниток і великих голок (спиць)»).

Другий напрям роботи з формування в дітей передшкільного віку уявлень про минуле предметного світу – «Ретроспектива». Кількість занять – 5 (тривалістю 30 хвилин). Мета – розвиток здатності дітей бачити ретроспективу (минуле) предметів навколишнього світу.

Перше заняття даного напрямку «Від свічки до електричної лампочки» було орієнтоване на ознайомлення дітей дошкільного віку з електричною лампочкою в ретроспективі, виховання пізнавального інтересу до минулого предметного світу. Діти із задоволенням брали участь у грі-подорожі, ставили запитання: «А як люди писали і читали без світла?», «Що таке гас (гасова лампа)?»; розглядали картини відомих художників, відгадували загадки.

На другому занятті «Праска вчора і сьогодні» діти дошкільного віку знайомилися з історією виникнення такого електричного побутового приладу, як праска, розширювали свої уявлення про минуле предметного світу. Найцікавішими та найзахопливішими для дітей дошкільного віку стали: розглядання зображень прасок («Це правда, що в першу праску потрібно було засипати палаючі вуглики?», «Я бачила таку праску (чавунну) в бабусі в селі, вона дуже важка»), ліплення («Я хочу зробити свою праску червоного кольору, начебто вона дуже гаряча», «Я зробив свою праску такою, як у нас удома, з різнокольоровими кнопками»).

Третє заняття «Мандрівка в минуле телефону» було присвячене знайомству дітей дошкільного віку з історією винаходу та розвитку телефону, розвиток ретроспективного погляду на предмети рукотворного світу. Як прийоми та методи були використані: гра «Глухий телефон» («Як дивно, я загадала одне слово, а наприкінці вимовили зовсім інше. Чому так сталося?»), розглядання картин сучасних художників «Людина і телефон», «Телефон – заміна життя» («Мені здається, зараз усі люди дивляться в

телефони і не розмовляють один з одним», «Зараз у всіх людей є телефони, у них можна спілкуватися з різними людьми, грати»), ліплення на тему «Телефон минулого». Упродовж усього заняття діти були активні, проявляли ініціативу в грі та творчу самостійність у ліпленні.

Заняття «Подорож у минуле автомобіля» було орієнтоване на ознайомлення дітей з історією створення автомобіля, розвиток здатності бачити за окремим явищем іншу історичну епоху, прослідковувати її приклади в сучасності. Найбільшу активність на даному занятті проявляли хлопчики («Я люблю машини, я постійно дивлюся як тато працює в гаражі», «Я знаю різні машини, але найбільше мені подобаються великі джипи»). Найбільший інтерес у дітей дошкільного віку викликали такі завдання: онлайн-прогулянка містом («Дивіться, тут зупинка, від якої ми з мамою йдемо додому», «А покажіть мій дім, він червоний»), сюжетно-рольова гра, у якій діти самостійно розподіляли ролі («Я буду водієм автобуса, а ви всі пасажирами», «Я хочу бути кондуктором»), малювання на тему «Автомобіль моєї мрії».

Таблиця 7

Тематичний план роботи з формування у дітей передшкільного віку уявлень про минуле предметного світу за допомогою творів українського мистецтва

№	Тема	Діяльність
1	Тема: Українське мистецтво: минуле і теперішнє. Мета: Ознайомити дітей із поняттям минулого та його відображенням в українському мистецтві.	Матеріали: Ілюстрації традиційних українських предметів побуту, репродукції картин, вироби народного мистецтва. Діяльність: Обговорення старовинних предметів, порівняння з сучасними, прості творчі завдання.
2	Тема: Вишивка як символ української душі. Мета: Ознайомити з українським національним костюмом, його елементами та	Матеріали: Ілюстрації вишиванок, репродукції картин українських художників, фото старовинного одягу. Діяльність: Розфарбовування

	значенням в культурі.	шаблонів українських вишиванок, створення аплікацій з використанням мотивів вишивки.
3	Тема: Іграшки наших предків. Мета: Ознайомити дітей з традиційними українськими іграшками (глиняні, дерев'яні, ляльки-мотанки).	Матеріали: Ілюстрації глиняних та дерев'яних іграшок, репродукції майстрів народної творчості. Діяльність: Виготовлення простої іграшки-мотанки або ліплення глиняної фігурки.
4	Тема: Глиняні вироби: від горщика до тарілки. Мета: Ознайомити дітей з традиціями українського гончарства.	Матеріали: Зразки української кераміки (гличики, горщики, свищики), репродукції робіт косівської та опішнянської кераміки. Діяльність: Створення власних виробів з пластиліну або глини, розфарбовування посуду.
5	Тема: Хати-мазанки і церкви з дерева – як будували в Україні. Мета: Познайти дітей із архітектурою традиційних українських хат, храмів, палаців.	Матеріали: Зображення українських хат, дерев'яних церков, палаців. Діяльність: Створення моделі української хати з паперу або конструктора, перегляд відео про українську архітектуру.
6	Тема: Як картини розповідають про минуле України. Мета: Розвинути уявлення про історичні події та побут минулих епох через живопис українських художників.	Матеріали: Репродукції картин Тараса Шевченка, Катерини Білокур, Івана Труша. Діяльність: Розгляд і обговорення картин, створення власних малюнків на тему побуту минулих часів.
7	Тема: Традиційні українські ремесла: від писанки до килимка. Мета: Ознайомити дітей із традиційними українськими ремеслами: писанкарство, ткацтво, різьба по дереву.	Матеріали: Приклади народних ремесел, зразки писанок, ткацьких виробів. Діяльність: Розфарбовування писанок, створення аплікацій на основі українських орнаментів.
8	Тема: Як звучала Україна: від бандури до сопілки. Мета: Ознайомлення з традиційними музичними	Матеріали: Зображення музичних інструментів (бандура, сопілка, трембіта), аудіозаписи народної музики.

	інструментами України.	Діяльність: Створення простих інструментів (сопілки з соломки), слухання українських народних мелодій.
9	Тема: Казки та легенди України. Мета: Показати, як українські казки та легенди відображаються у мистецтві.	Матеріали: Ілюстрації до українських народних казок, репродукції творів на цю тему. Діяльність: Читання та інсценування українських казок, малювання ілюстрацій до них.

Заключним заняттям цього напрямку стало заняття «Країна меблів», у рамках якого здійснювалося знайомство дітей із призначенням предметів домашнього вжитку – меблів; із матеріалами (скло, метал, гума, шкіра, пластмаса), з яких зроблено предмети, про їхні властивості та якості; розвиток уявлень про минуле меблів. Для досягнення поставлених цілей були використані такі прийоми, як: розгляд картин художників: Ван Гога «Кімната художника», відгадування загадок про предмети меблів і колективний колаж.

Третій напрям роботи – «Перспектива». Кількість занять – 5 (тривалістю 30 хвилин). Мета – формування в дітей здатності прогнозувати майбутнє предметів.

Першим заняттям напрямку «Перспектива» стало заняття «Мода в минулому, теперішньому та майбутньому», у рамках якого діти дошкільного віку знайомилися з предметами одягу в минулому та теперішньому, розширювали та закріплювали словник за цією темою. Заняття більше сподобалося дівчаткам («Я обожнюю моду і нове вбрання», «У мене дуже багато різних модних суконь»), хлопчики були більш нейтральні, а дехто намагався абстрагуватися і не брати участі в роботі («Це все для дівчаток, мені не подобається»). Найцікавішими для дітей стали такі завдання і вправи: гра «Показ мод», обговорення картини А. ван Дейка «Портрет двох фрейлін королеви Генрієти» («У них такі гарні дорогі сукні», «Вони схожі на принцес»), малювання «Одяг майбутнього» («У майбутньому люди матимуть

спеціальний чип, який сам вдягатиме будь-який одяг», «Я думаю, що в майбутньому всі, і хлопчики, і дівчатка, носитимуть спідниці»).

Метою другого заняття «Житло людей, його минуле, теперішнє і майбутнє» було розширення й узагальнення знань дітей про історію людського житла, активізація словника за цією темою. Найцікавішими для дітей дошкільного віку стали такі прийоми й методи: розглядання картин, що зображують будинки: Дж.Джонсона «Оджибве вігвам», («Я намалюю гарний дім, в якому замість стін будуть рослини, щоб було багато повітря та свіжості», «У майбутньому всі будинки будуть летючими, щоб можна було переїжджати до іншого міста разом із домівкою»).

Третє заняття «Еволюція книжки» спрямоване на ознайомлення дітей дошкільного віку з історією виникнення книжки, виховання ціннісного та дбайливого ставлення до книжки та літератури загалом. Як прийоми і методи використовувалися: бесіда «Навіщо потрібна книжка?» («Книжка потрібна, щоб дізнаватися щось нове», «Книжка допомагає стати розумним»), сюжетно-рольова гра «У бібліотеці» («Я хочу бути бібліотекарем і буду роздавати вам книжки, які ви попросите»), малювання «Книжка майбутнього» («Я хочу, щоб у книжці майбутнього сторінки самі собою переверталися»).

На четвертому занятті цього напрямку «Принцеса Ручка» діти вчилися розуміти призначення та функції ручки, її значущість у житті та діяльності людини, розширювали уявлення про минуле цього предмета. Найцікавішими для дітей стали: віртуальна екскурсія до музею ручок («Я навіть не знала, що буває так багато різних ручок»), малювання «Ескізи ручки майбутнього» («Моя ручка сама пише мої думки», «Моя ручка має багато різних кольорів і вміє сама стирати помилки»).

Заключне заняття програми «Місто майбутнього» було орієнтоване на формування в дітей дошкільного віку здатності самостійно створювати моделі, використовувати різні способи вживання предметів. Найбільше дітям

сподобалося завдання Колаж «Одеса майбутнього», де вони мали змогу реалізувати свої творчі здібності («Усі будинки мають бути хмарочосами», «Треба намалювати літальні машини»), а також створення об'ємних макетів «Зоопарк» та «Океанаріум».

Запропонований зміст роботи з формування у дітей передшкільного віку уявлень про минуле предметного світу за допомогою творів мистецтва містив у собі 13 занять, тривалістю 30 хвилин, які проводили 2 рази на тиждень протягом 2 місяців.

Тематичний план роботи з формування у дітей передшкільного віку уявлень про минуле предметного світу за допомогою творів мистецтва може включати різноманітні теми, які допоможуть дітям розвивати розуміння історії, культури та розвитку людства через предмети минулого, представлені в мистецтві.

Таблиця 8

Тематичний план роботи з формування у дітей передшкільного віку уявлень про минуле предметного світу за допомогою творів мистецтва

№	Тема	Діяльність
1	Вступ до теми «Минуле через мистецтво» Мета: Познайомити дітей з поняттям минулого і його відображенням у мистецтві.	Завдання: Розповідь про важливість мистецтва для збереження історичних відомостей. Метод: Перегляд простих репродукцій картин, що зображують давні часи.
2	Заняття «Давні предмети побуту». Мета: Ознайомити дітей з предметами, які використовували люди в минулому.	Завдання: Розгляд зображень на картинах давнього посуду, меблів, інструментів. Метод: Візуальний огляд, обговорення, порівняння з сучасними предметами.
3	Заняття «Мистецтво стародавніх цивілізацій» Мета: Ознайомити дітей з культурними досягненнями стародавніх цивілізацій через	Завдання: Вивчення зображень давньоєгипетських, грецьких або римських пам'яток. Метод: Демонстрація архітектури, скульптури та фресок,

	твори мистецтва.	аналіз форм і матеріалів.
4	Заняття «Предмети народного мистецтва». Мета: Розвинути у дітей інтерес до народного мистецтва та його ролі в культурі.	Завдання: Розгляд народних ремесел – вишивка, кераміка, вироби з дерева. Метод: Вивчення декоративних елементів і символіки на картинах або прикладах предметів.
5	Заняття «Одяг і прикраси в історії» Мета: Познайомити дітей з історією моди та прикрас через живопис і скульптуру.	Завдання: Розгляд зображень одягу різних епох та обговорення їх відмінностей. Метод: Порівняння одягу і прикрас на картинах різних періодів з сучасними.
6	Заняття «Іграшки минулого». Мета: Розповісти дітям про те, з чим гралися їх однолітки в різні історичні епохи.	Завдання: Вивчення іграшок минулого на картинах, археологічних знахідках. Метод: Демонстрація зображень, порівняння з сучасними іграшками.
7	Заняття «Техніка та транспорт у старовину». Мета: Ознайомити дітей з розвитком техніки і транспорту в минулому.	Завдання: Розгляд транспортних засобів і машин на старих картинах і малюнках. Метод: Обговорення розвитку засобів пересування – від возів до автомобілів.
8	Заняття «Музичні інструменти минулого». Мета: Ознайомити дітей з музичними інструментами, які використовували в давнину.	Завдання: Розгляд зображень старовинних інструментів на творах мистецтва. Метод: Прослуховування музики, виконаної на історичних інструментах, перегляд репродукцій.
9	Заняття «Картини як вікно в минуле». Мета: Навчити дітей аналізувати твори мистецтва для розуміння життя людей в минулому.	Завдання: Розгляд жанрових сцен, де зображено побутові моменти з минулого. Метод: Детальний аналіз картин, діалог з дітьми про те, що вони бачать на зображенні.
10	Заняття «Музейна експозиція: предмети минулого». Мета: Узагальнення знань про минулі предмети через відвідування музею або створення міні-виставки в групі.	Завдання: Огляд музейних експонатів або предметів, виготовлених дітьми на заняттях. Метод: Відвідування музею, створення власної експозиції, аналіз предметів.

Тематичний план роботи з формування у дітей передшкільного віку уявлень про минуле предметного світу за допомогою творів мистецтва може включати наступні етапи та теми. Мета такої програми – розвиток у дітей початкових уявлень про історію, культуру та мистецтво через ознайомлення з різноманітними предметами і творами мистецтва минулих епох.

Таблиця 9

**Тематичний план дидактичних ігор з формування у дітей
передшкільного віку уявлень про минуле предметного світу за
допомогою творів мистецтва**

№	Тема дидактичної гри	Діяльність
1	Дидактична гра: «Що таке минуле? Як воно зберігається в предметах і мистецтві». Мета: Ознайомити дітей з поняттям минулого та його значенням.	Матеріали: Ілюстрації стародавніх предметів побуту, прикраси, будівлі, картини. Діяльність: Обговорення, порівняння сучасних та давніх предметів.
2	Дидактична гра: «Що використовували люди в минулому?» Мета: Формування уявлень про предмети побуту різних епох.	Матеріали: Репродукції стародавніх ваз, посуду, інструментів. Діяльність: Виготовлення власних «стародавніх» предметів з пластиліну, обговорення їхніх функцій.
3	Дидактична гра: «Як одягались люди в минулому?» Мета: Ознайомити дітей з традиційним одягом і прикрасами минулих епох.	Матеріали: Ілюстрації стародавніх костюмів, репродукції картин з традиційним одягом. Діяльність: Створення ескізів або аплікацій на тему старовинного одягу, перегляд документальних відео.
4	Дидактична гра: Які будівлі споруджували люди в минулому? Мета: Сформувати уявлення про давню архітектуру.	Матеріали: Зображення пірамід, храмів, замків, акведуків. Діяльність: Створення простих моделей з конструктора або картону.
5	Дидактична гра: «Як картини допомагають дізнатися про минуле?»	Матеріали: Репродукції картин, що зображують історичні події або побут.

	Мета: Ознайомити з основами живопису та значенням картин у розумінні минулого.	Діяльність: Перегляд репродукцій, створення власних малюнків на тему минулого.
6	Дидактична гра: «Як люди відтворювали життя в скульптурах?» Мета: Ознайомити дітей з поняттями скульптури та рельєфу.	Матеріали: Зображення відомих скульптур, репродукції. Діяльність: Ліплення фігурок із глини або пластиліну.
7	Дидактична гра: «Які музичні інструменти були популярні в минулому?» Мета: Ознайомлення з історичними музичними інструментами.	Матеріали: Зображення інструментів (ліра, арфа, барабан), аудіозаписи стародавніх мелодій. Діяльність: Створення простих музичних інструментів з підручних матеріалів, прослуховування музики.
8	Дидактична гра: «Казки минулого – уроки для сьогодення». Мета: Показати, як казки та легенди допомагають зберегти історію.	Матеріали: Читання народних казок, ілюстрації персонажів. Діяльність: Інсценування казок, малювання персонажів.

Методичні рекомендації: роботу будувати через інтерактивні методи навчання: ігри, творчі завдання, майстер-класи; залучати візуальні та аудіоматеріали для полегшення розуміння дітьми складних історичних понять; використовувати порівняння минулого і сучасності для кращого засвоєння матеріалу, що дозволить дітям дізнатися про історію та культуру через взаємодію з творами мистецтва, а також розвивати творчі здібності та критичне мислення.

Тематичний план роботи з формування у дітей передшкільного віку уявлень про минуле предметного світу за допомогою творів українського мистецтва.

Метою плану є формування початкових уявлень про минуле предметного світу української культури через знайомство з творами мистецтва, що відображають побут, традиції та художню спадщину України.

Таблиця 10

Формування початкових уявлень про минуле предметного світу української культури через знайомство з творами мистецтва, що відображають побут, традиції та художню спадщину України

№	Тема	Діяльність
1	Тема: Що таке мистецтво і як воно допомагає зберегти пам'ять про минуле? Мета: Ознайомити дітей з поняттям українського мистецтва та його роллю у збереженні історії.	Матеріали: Зображення українських народних картин, ікон, гончарних виробів. Діяльність: Розмова про роль мистецтва в збереженні історії, перегляд репродукцій.
2	Тема: Як глина перетворюється на красу: українське гончарство. Мета: Ознайомити з народними ремеслами, особливо гончарством.	Матеріали: Фото керамічних виробів Косівської або Опішнянської кераміки. Діяльність: Ліплення простих гончарних форм з пластиліну або глини.
3	Тема: Вишиванка – символ української душі. Мета: Розкрити тему традиційного одягу через вишиванки.	Матеріали: Ілюстрації вишиванок з різних регіонів України. Діяльність: Створення аплікацій на тему вишиванок, прикрашання одягу візерунками.
4	Тема: Які речі використовували наші предки в хаті? Мета: Ознайомити дітей з предметами побуту української хати.	Матеріали: Зображення традиційного українського посуду, меблів, предметів інтер'єру. Діяльність: Створення макетів або малюнків старовинних предметів побуту.
5	Тема: Ікони – вікно до духовного світу минулого. Мета: Ознайомити дітей з українськими іконами як важливою частиною духовної спадщини.	Матеріали: Ілюстрації українських ікон, приклади давніх іконописів. Діяльність: Обговорення ікон як елементу культурної спадщини, створення ескізів власної ікони.
6	Тема: Петриківка – яскравий світ українського орнаменту. Мета: Ознайомити дітей з основами Петриківського розпису.	Матеріали: Приклади Петриківського розпису, відеоматеріали про техніку. Діяльність: Малювання в стилі Петриківки, створення орнаменту на папері.

7	Тема: Бандура, кобза, сопілка – як звучала музика в минулому? Мета: Познайомити дітей з традиційними українськими музичними інструментами.	Матеріали: Зображення та записи українських музичних інструментів. Діяльність: Слухання музики та виготовлення простих музичних інструментів з підручних матеріалів.
8	Тема: Козаки в українському мистецтві. Мета: Розповісти про козацький період через твори мистецтва.	Матеріали: Репродукції картин, що зображують козаків (зокрема твори Сергія Васильківського). Діяльність: Обговорення, створення малюнків на тему козаків.
9	Тема: Як казки допомагають зберегти історію України? Мета: Ознайомити з народними казками, які відображені в мистецтві.	Матеріали: Ілюстрації до народних казок, мультфільми на тему українських легенд. Діяльність: Інсценування народних казок, створення аплікацій на основі казкових сюжетів.
10	Виставка робіт дітей на тему «Минуле України в мистецтві» Мета: Підсумувати матеріал через творчі роботи дітей.	Матеріали: Роботи дітей, створені протягом занять. Діяльність: Підготовка та проведення виставки, обговорення.

Тематика проєктів з формування початкових уявлень про минуле предметного світу української культури через знайомство з творами мистецтва, що відображають побут, традиції та художню спадщину України.

Напрямок проєкту: Народні ремесла та художня спадщина.

Мета проєкту: Ознайомити дітей з традиційними народними ремеслами України, такими як гончарство, вишивка, різьблення по дереву, ткацтво, писанкарство.

Теми: Історія виникнення ремесел, технології створення предметів, культурне значення та символіка в побуті.

Приклади діяльності: Екскурсії до музеїв, майстер-класи з виготовлення традиційних предметів, презентація артефактів.

Напрямок проєкту: Традиційний одяг та побутові предмети.

Мета проєкту: Ознайомити з традиційними елементами одягу, як-от вишиванки, кожухи, плахти, поясами та їхньою роллю в повсякденному житті та обрядах.

Теми: Значення кольорів і візерунків у вишивці, символіка одягу для різних регіонів України, святковий та повсякденний одяг.

Приклади діяльності: Створення власних візерунків, дослідження музейних експонатів одягу, інтерактивні ігри з вбранням.

Напрямок проєкту: Український традиційний побут у творах мистецтва

Мета проєкту: Дослідження відображення традиційного побуту в образотворчому мистецтві, ілюстрація сільського та міського життя через картини українських художників.

Теми: Художники, які зображали побут України (Тарас Шевченко, Катерина Білокур, Микола Пимоненко), їхній вплив на збереження культури.

Приклади діяльності: Вивчення картин, пошук елементів побуту на творах мистецтва, створення власних ілюстрацій з елементами традиційної культури.

Напрямок проєкту: Архітектура та традиційні українські будівлі

Мета проєкту: Ознайомити з типовими архітектурними стилями та елементами українського села (хати-мазанки, хати під стріхою) та міста.

Теми: Традиційні українські хати, козацькі фортеці, дерев'яні церкви, значення архітектури в побуті українців.

Приклади діяльності: Створення моделей традиційних будівель, вивчення будівельних матеріалів, віртуальні екскурсії по архітектурних пам'ятках.

Напрямок проєкту: Обряди та святкові традиції в українському мистецтві

Мета проєкту: Дослідити, як народні обряди та традиційні свята відображені в мистецтві та побуті українців.

Теми: Весілля, Різдво, Великдень, свято Івана Купала та їх відображення в мистецтві.

Приклади діяльності: Вивчення мистецьких творів, пов'язаних зі святами, інсценізації традиційних обрядів, вивчення музики та пісень.

Напрямок проєкту: Традиції українського декоративного мистецтва

Мета проєкту: Ознайомити з предметами декоративно-ужиткового мистецтва, такими як кераміка, ковальство, різьблення по дереву.

Теми: Традиційні предмети побуту (глечики, макітри, скрині, ложки), їх декоративна та функціональна роль.

Приклади діяльності: Створення предметів побуту за традиційними технологіями, вивчення музейних колекцій декоративного мистецтва.

Напрямок проєкту: Історичні форми українського житла та їх культурне значення

Мета проєкту: Вивчення традиційного українського житла, таких як хати-мазанки, курені та їхніх культурних і обрядових функцій.

Теми: Як змінились житлові споруди українців протягом століть, вплив місцевих природних умов на архітектуру.

Приклади діяльності: Створення макетів традиційних хат, дослідження історичних документів та фотографій.

Напрямок проєкту: Культура харчування та кухонне приладдя

Мета проєкту: Дослідити, як культура харчування і традиційні українські страви впливали на формування предметного світу.

Теми: Історія українських страв, традиційні кухонні предмети (макітри, глечики, опішнянська кераміка).

Приклади діяльності: Вивчення старовинних рецептів, приготування традиційних страв, знайомство з кухонним приладдям різних епох.

Кожен з цих напрямків можна адаптувати для різних вікових груп, використовувати в ЗДО або музеях для популяризації української культурної спадщини.

Методичні рекомендації: в основі занять – інтерактивність, залучення дітей до творчого процесу; використання візуальних матеріалів, аудіо та відео для більш глибокого розуміння; акцент на національно-культурні аспекти для розвитку патріотизму та розуміння української історії, що дозволяє формувати у дітей уявлення про предметний світ минулого через призму українського мистецтва, розвиваючи в них інтерес до культурної спадщини та творчі здібності.

Очікувані результати: формування уявлень про історичний розвиток предметного світу; розвиток естетичного сприйняття через аналіз творів мистецтва; поглиблення знань про культурні традиції та історичні події через предмети побуту, техніку, одяг та інші артефакти.

Очікуваними результатами реалізації цієї роботи стали: здатність дітей бачити предмети навколишнього світу в їхньому розвитку та перетворенні, бачити взаємозв'язок «людина – предмет», здатність називати предмети, зроблені руками людини (дорослого), уміння встановлювати логічні зв'язки на основі послідовності походження та вдосконалення предметів, прогнозувати можливі способи перетворення, вдосконалення предмета.

Таким чином, у межах цієї роботи з формування в дітей передшкільного віку уявлень про минуле предметного світу за допомогою творів мистецтва було використано різноманітні види та форми організації освітньої діяльності: бесіди, перегляд предметних картинок, лексичні, дидактичні, рухливі ігри та психологічні вправи, творчі (малювання, ліплення) та дослідницькі завдання (проєкт), розглядання й обговорення картин відомих художників (Караваджо, Ван Гога та інших), а також аналіз результатів дослідження. З метою оцінювання ефективності та педагогічної результативності проведеної роботи нами було повторно проведено діагностику рівнів сформованості уявлень про минуле предметного світу.

2.3. Виявлення динаміки рівнів сформованості уявлень про минуле предметного світу в дітей передшкільного віку

На контрольному етапі експериментального дослідження нами було використано діагностичний інструментарій, описаний у параграфі 2.1.

Першою методикою в рамках контрольного експерименту з виявлення рівня сформованості уявлень про минуле предметного світу в дітей контрольної та експериментальної груп стала бесіда.

Діагностична бесіда з дітьми дошкільного віку: «Як ти розумієш вираз «зроблені руками людини»?

Мета бесіди: вивчити рівень сформованості уявлень дітей 6-7 років про предмети, як про продукти рукотворної діяльності людини.

Питання для бесіди:

Основне питання: – Як ти розумієш, що означає «зроблені руками людини»?

Допоміжні питання для уточнення: – Як ти думаєш, що можуть робити люди своїми руками? – Чи можуть люди зробити стілець або іграшку? А як це можливо? – Що таке речі, які робляться природою (дерево, річка, гора)?

Таблиця 11.

Результати бесіди «Як ти розумієш вираз «зроблені руками людини?», контрольний етап

№	Рівень	Експериментальна група	Контрольна група
1	Низький	1 дитина (10%)	2 дитини (20%)
2	Середній	6 дітей (60%)	6 дітей (60%)
3	Високий	3 дитини (30%)	2 дитини (20%)

Повторне проведення бесіди з дітьми засвідчило, що на контрольному етапі експериментального дослідження низький рівень уявлень про предмети як продукти діяльності дорослого продемонстрували 2 дітей (20%) у КГ та 1 дитина (10%) в ЕГ. Діти обмежилися перерахуванням предметів

рукотворного світу, не розуміючи сенсу виразу «зроблені руками людини», («Я не хочу це робити, мені не подобається»).

Середній рівень був виявлений у 6 дітей (60%) в обох групах. Бесіда з дітьми засвідчила, що діти дошкільного віку здатні назвати кілька інструментів, які допомагають дорослим створювати предмети, проте точно визначити, що означає вираз «зроблені руками людини» діти не змогли.

Високий рівень продемонстрували 3 дітей (30%) в ЕГ та 2 дітей (20%) у КГ. Діти дошкільного віку змогли самостійно перелічити інструменти, за допомогою яких дорослий створює предмети, пов'язати їх із професійними, особистісними якостями, пояснити вираз «зроблене руками людини».

На підставі отриманих під час контрольного етапу експериментальної роботи результатів можна зробити висновок про позитивну динаміку в розвитку уявлень дітей про предмети рукотворного світу. Так, кількість дітей дошкільного віку в ЕГ, які демонструють низький рівень, зменшилася на 40%, а високий рівень – збільшилася на 20%. Слід також звернути увагу, що в контрольній групі суттєвих змін за аналізованими показниками виявлено не було.

Діагностична гра «Коли це було?».

Діагностична гра «Коли це було?» призначена для виявлення уявлень дітей дошкільного віку про походження предметів рукотворного світу. Вона допомагає педагогам та психологам визначити рівень розуміння дитиною процесу створення предметів, їх походження та розвитку.

Мета: виявити уявлення дітей про те, як і коли створювалися різні предмети, які вони використовують у повсякденному житті, та розвивати їхнє розуміння історії розвитку матеріальної культури.

Підготовка матеріалів: вибираються картинки або ілюстрації з різними предметами, як давніми, так і сучасними (наприклад, колісниця, телефон, комп'ютер, паровоз, автомобіль, тощо).

Для кожного предмета створюються дві-три картки з різними версіями цього предмета на різних етапах його розвитку (наприклад, старовинний телефон, телефон середини ХХ століття, смартфон).

Хід гри: дитині показують картки з предметами і задають запитання, як, на її думку, створювався той чи інший предмет, коли він з'явився і як змінився з часом.

Педагог може додатково уточнювати питання: «Чи завжди цей предмет виглядав так, як зараз?», «Як ти думаєш, хто і коли придумав цей предмет?», «Як цей предмет міг змінюватися з часом?».

Варіанти завдань: хронологічна лінія: дитині пропонують розкласти предмети в порядку їх появи в історії (від найдавніших до сучасних), пояснення процесу створення: дитина може пояснити, як вона уявляє собі процес створення певного предмета (наприклад, як зробили перший велосипед або перший будинок).

Оцінка результатів: педагог аналізує відповіді дитини, звертаючи увагу на її уявлення про часові рамки, процеси створення та еволюцію предметів, на основі відповідей визначається рівень знань дитини: чи розуміє вона, що предмети мають свою історію, що вони створені людьми і змінювалися з часом.

Таблиця 12.

Результати діагностичної гри «Коли це було?», контрольний етап

№	Рівень	Експериментальна група	Контрольна група
1	Низький	2 дитини (20%)	3 дитини (30%)
2	Середній	5 дітей (50%)	4 дитини (40%)
3	Високий	3 дитини (30%)	3 дитини (30%)

Згідно з даними, представленими в таблиці, на контрольному етапі дослідження, діти дошкільного віку експериментальної групи демонструють вищий рівень сформованості уявлень про походження предметів рукотворного світу. Так, кількість дітей із низьким рівнем знизилася до 20%

в ЕГ і до 30% у КГ. Під час складання послідовності зображень діти дошкільного віку не змогли вказати вірну послідовність, не помічали власних помилок, не були спроможні їх виправити самостійно або за допомогою вихователя. Наведемо приклади висловлювань дітей: «Багаття має бути останнім. (Чому?) Не знаю», «Я не знаю, що буде правильно. Нехай буде так (човен, корабель, пліт)».

Середній рівень був виявлений у 5 дітей (50%) в ЕГ і 4 дітей (40%) у КГ. Діти дошкільного віку досить тривалий час виконували завдання, робили часті помилки, але змогли самостійно їх виправити – розкласти картинки в порядку появи предмета. «Я думаю, що спочатку була голка, а потім ось ці машинки», «На першому місці точно стоятиме корито, а потім, напевно, звичайна машинка (пральна)».

Високий рівень продемонструвала рівна кількість дітей дошкільного віку в обох групах – по 3 дитини (30%). Респонденти цієї групи змогли самостійно правильно й логічно визначити послідовність появи предметів, розкласти картинки в потрібному порядку, не припускалися помилок, у разі виникнення спірних моментів або неточностей самі виправлялися. «Я сам зроблю завдання, не потрібно мені допомагати», «Я точно знаю, що пліт буде першим, а корабель останнім, посередині, значить човен».

Узагальнюючи результати, отримані під час обстеження дітей дошкільного віку в контрольній та експериментальній групах, можна зробити висновок, що в ЕГ рівень уявлень дітей про походження предметів рукотворного світу істотно підвищився. Так, кількість випробовуваних, які демонструють низький рівень, знизилася на 20%, а кількість дітей, які демонструють високий рівень, навпаки, підвищилася на 20%. У контрольній групі істотних змін за аналізованими показниками виявлено не було.

Третьою методикою, результати якої були проаналізовані на контрольному етапі експериментального дослідження, стала методика «Намалюй предмет майбутнього».

Діагностична методика «Намалюй предмет майбутнього».

Методика «Намалюй предмет майбутнього» є цікавою діагностичною технікою, яка допомагає дослідити здатність дітей дошкільного віку до прогнозування та уявлення перспективи предметів, методика зосереджена на виявленні того, як діти можуть використовувати свою уяву, просторове мислення та розуміння розвитку предметів у майбутньому.

Мета методики: визначити рівень здатності дитини до передбачення змін об'єктів, а також оцінити її уяву, креативність та просторово-перспективне мислення.

Інструктаж: педагог або психолог пояснює дитині завдання: «Уяви собі якийсь предмет, який є зараз, наприклад, автомобіль, телефон або будинок. Тепер спробуй подумати, яким цей предмет може стати в майбутньому. Намалюй його».

Необхідно підкреслити, що дитина має свободу вибору, яким буде цей предмет, і будь-яка зміна або доповнення можливе.

Процес малювання: дитина отримує аркуш паперу та кольорові олівці або фломастери й приступає до малювання, дорослий підтримує дитину, але не втручається в процес творчості, намагаючись уникати оцінки.

Обговорення малюнка: після завершення малювання педагог запитує дитину, щоб пояснити, що саме було зображено, питання можуть бути наступними: «Що ти намалював? Чому ти вважаєш, що цей предмет зміниться саме так?».

Аналіз результатів: оцінюються креативність дитини, її здатність до логічного прогнозування змін предметів та розвиток просторового мислення, важливо звернути увагу, чи вдається дитині враховувати реалії змін (наприклад, технологічний прогрес), чи вона більше схильна до фантазії.

Критерії оцінки: креативність: наскільки оригінальним є зображений предмет; логіка змін: чи мають зміни сенс із точки зору розвитку предмету; просторове мислення: як дитина уявляє зміни в розмірах, формах, деталях;

уява та фантазія: наскільки незвичними є зміни, чи вони відповідають реальності.

Методика дозволяє виявити індивідуальні особливості мислення дитини та її здібності до прогнозування, що є важливими навичками у процесі розвитку.

Таблиця 13.

Результати діагностичної методики «Намалюй предмет», контрольний етап

№	Рівень	Експериментальна група	Контрольна група
1	Низький	2 дитини (20%)	2 дитини (20%)
2	Середній	3 дитини (30%)	3 дитини (30%)
3	Високий	5 дітей (50%)	5 дітей (50%)

Під час проведення діагностичної методики «Намалюй предмет майбутнього» було встановлено, що низький рівень розвитку вміння бачити перспективу предметів на контрольному етапі експериментального дослідження продемонстрували 2 дітей (20%) в ЕГ та 2 дітей (20%) у КГ. Діти не змогли виконати завдання: не привнесли в обрану тему нічого нового; змогли лише змінити колір, розмір або форму предмета («Я намалювала свою іграшку, тільки не червоного, а зеленого кольору») або зовсім відмовилися від завдання («Я не хочу робити це завдання»).

Середній рівень був виявлений у рівної кількості дітей у контрольній та експериментальній групах – 5 дітей (50%). У роботах дітей дошкільного віку проглядається нестійке прагнення прогнозування майбутнього предметів («Це моя лялька, я хочу, щоб вона вміла розмовляти»); для роботи характерна незакінченість («Це машина. Він літає (на малюнку цього не показано); у процесі малювання користуються допомогою дорослого, ставлять запитання про те, «який вигляд це має мати», «які кольори краще використати».

Високий рівень розвитку вміння дітей бачити перспективу предметів продемонстрували 5 дітей (50%) в ЕГ та 5 дітей дошкільного віку (50%) у КГ. Прогноз майбутнього предметів викликає зацікавленість у дітей, у процесі малювання вони використовують нові форми та функції («Це ультработ камаз. Він уміє літати та привозить каміння з Місяця»), проявляють уміння фантазувати, самостійно обирають колір, форму, об'єм та розмір малюнка («Я намалював машину, якою можна керувати подумки, вона сама везе тебе куди треба та не потребує бензину»).

Під час аналізу результатів дослідження за методикою «Намалюй предмет майбутнього» ми встановили позитивну динаміку: кількість дітей із низьким рівнем в ЕГ знизилася до 10%, а кількість дітей із високим збільшилася на 20%. У контрольній групі в рівні розвитку вмінь бачити перспективу предметів істотних змін не виявлено.

Діагностична методика «Закінчимо картинку художника».

Методика «Закінчимо картинку художника» належить до категорії діагностичних методик для вивчення творчих здібностей дітей дошкільного віку. Вона спрямована на оцінку здатності дитини знаходити можливості для якісного перетворення об'єкта та реалізовувати ці можливості в творчій діяльності.

Мета методики: визначити рівень розвитку творчого мислення, уяви та здатності дитини до самостійного художнього переосмислення запропонованого завдання.

Матеріали використовуються заготовки малюнків із частково завершеними елементами (наприклад, зображена лише частина об'єкта або сцени).

Завдання дитини: їй пропонують завершити картинку, використовуючи свою уяву та творчі здібності. Завдання полягає в тому, щоб додати відсутні деталі так, щоб малюнок був завершеним і гармонійним.

Інструкція: Дитині пояснюють, що вона може вільно доповнити картинку так, як їй хочеться, використовуючи різні елементи та кольори.

Етапи проведення: педагог показує дитині незавершений малюнок і пояснює, що потрібно його завершити. Дитина працює над малюнком, додаючи необхідні елементи за власним бажанням. Педагог спостерігає за процесом, фіксує активність дитини, її ініціативу, інтерес та способи вирішення завдання.

Оцінка результатів: творчий підхід – оцінюється, наскільки оригінально та нестандартно дитина завершила малюнок; повнота і гармонійність – чи логічно завершений малюнок, наскільки об'єкти відповідають загальній тематиці картинки; самостійність у виконанні – наскільки дитина самостійно приймала рішення про те, як завершити малюнок, чи потребувала вона додаткових підказок від педагога.

Що досліджує методика: здатність до креативного мислення; рівень розвитку уяви; вміння приймати самостійні творчі рішення; рівень естетичного смаку та уваги до деталей.

Методика допомагає оцінити, наскільки дитина здатна самостійно вирішувати творчі завдання, її інтерес до художньої діяльності, а також її вміння уявляти кінцевий результат своєї роботи.

Таблиця 14.

**Результати методики «Закінчимо картинку художника»,
контрольний етап**

№	Рівень	Експериментальна група	Контрольна група
1	Низький	2 дитини (20%)	4 дитини (40%)
2	Середній	3 дитини (30%)	3 дитини (30%)
3	Високий	5 дітей (50%)	3 дитини (30%)

Результати, наведені в таблиці 9, свідчать про ефективність розробленого та реалізованого змісту роботи з розвитку в дітей здатності бачити перспективу предметів. Так, на контрольному етапі

експериментального дослідження низький рівень розвитку означеного вміння було виявлено лише у 2 дітей дошкільного віку (20%) в ЕГ та у 4 дітей у КГ (40%). Дітей дошкільного віку цієї групи не здатні здійснювати пошук можливостей для вдосконалення предметів («Я не знаю, що потрібно робити / я не хочу»), не виявляють бажання перетворювати речі («Мені не подобається це завдання»), обмежились зображенням лише одного об'єкта або частини.

Середній рівень продемонструвала рівна кількість дітей в обох групах – 3 дітей дошкільного віку (30%), відповідно. Середній рівень свідчить про те, що діти виявляють бажання вдосконалювати предмет, але вдаються до допомоги дорослого; їхня робота характеризується незакінченістю. Роботи дітей цієї групи вирізняються зображенням поодинокого об'єкта, доповненням малюнка зображенням неба або землі. Приклади висловлювань дітей: «Я хочу намалювати тут залізний стовп», «Тут буде сонце зеленого кольору».

Високий рівень продемонстрували 5 дітей (50%) в ЕГ і 3 дітей (30%) у КГ. Діти дошкільного віку з високим рівнем здатні самостійно шукати можливості перетворення предмета («У будинку будуть автоматичні сходи, коли нікого немає, вони згортаються, а коли хтось приходить, то спускаються»), реалізовувати ці можливості («Я намалював літак, який літає на швидкості світла»). Діти змогли створити оригінальні зображення з елементами фантастики.

Узагальнюючи результати контрольного експерименту за методикою «Закінчимо картинку художника», можна зробити висновок про помітну позитивну динаміку в експериментальній групі дітей дошкільного віку. Так, кількість дітей, які демонструють низький рівень, знизилася на 20%, а кількість дітей із високим рівнем, своєю чергою, зросла на 30%. У контрольній групі суттєвих змін не виявлено.

Для визначення загального рівня сформованості уявлень про минуле предметного світу в дітей наприкінці діагностики здійснюється підрахунок суми балів за всіма методиками. Наочно порівняльний аналіз результатів дослідження рівня сформованості уявлень про минуле предметного світу в дітей у контрольній та експериментальній групах на констатувальному й контрольному етапах експериментальної роботи наочно представлено в таблиці.

Таблиця 15

Результати виявлення рівнів сформованості уявлень про минуле предметного світу у дітей передшкільного віку, контрольний етап

№	Рівень	Експериментальна група	Контрольна група
1	Низький	2 дитини (20%)	4 дитини (40%)
2	Середній	3 дитини (30%)	3 дитини (30%)
3	Високий	5 дітей (50%)	3 дитини (30%)

На підставі даних, отриманих під час аналізу результатів контрольного етапу експериментального дослідження, нами було зроблено такі висновки:

Кількість дітей дошкільного віку, які демонструють низький рівень сформованості уявлень про минуле предметного світу на контрольному етапі, в експериментальній групі знизилася до 20%, тобто на 10% порівняно з констатувальним етапом. У контрольній групі зміна не відбулася (30% дітей, як і раніше, демонструють низький рівень). У дітей цієї групи немає чітких уявлень про предмети рукотворного світу та їхню значущість у житті та діяльності сучасної людини з погляду її професійних та особистісних характеристик.

Середній рівень сформованості уявлень про минуле предметного світу в експериментальній групі на контрольному етапі продемонстрували 3 дитини (30%), що на 30% менше, ніж на констатувальному етапі (60%); у контрольній групі кількість дітей із даним рівнем залишилася такою ж, як і раніше, що свідчить про низьку ефективність освітньої програми, що

використовується в ЗДО, в аспекті розвитку уявлень про минуле рукотворного світу. Діти дошкільного віку, рівень яких був визначений нами, як середній, мають уявлення про минуле рукотворних предметів (найчастіше досить розмиті), зазнають труднощів під час самостійного вибудовування логічних причинно-наслідкових зв'язків історичної ретроспективи предметів, не мають творчої самостійності в процесі вдосконалення предметів (перспектива).

Останньою групою є діти дошкільного віку з високим рівнем розвитку уявлень про минуле предметного світу, а саме 50 % дітей в експериментальній групі (на 40 % більше, ніж на констатувальному етапі дослідження) та 30 % у контрольній групі (без змін у порівнянні з констатувальним етапом). Діти дошкільного віку цієї групи мають чіткі, повні та детальні уявлення про поняття «предмет, зроблений руками людини», усвідомлюють значущість створення предметів для поліпшення життєдіяльності людини та людства загалом, мають уявлення про минуле предметів, можуть самостійно вибудовувати ретроспективні логічні ланцюжки, готові та спроможні до самостійної творчої діяльності щодо вдосконалення предметів рукотворного світу.

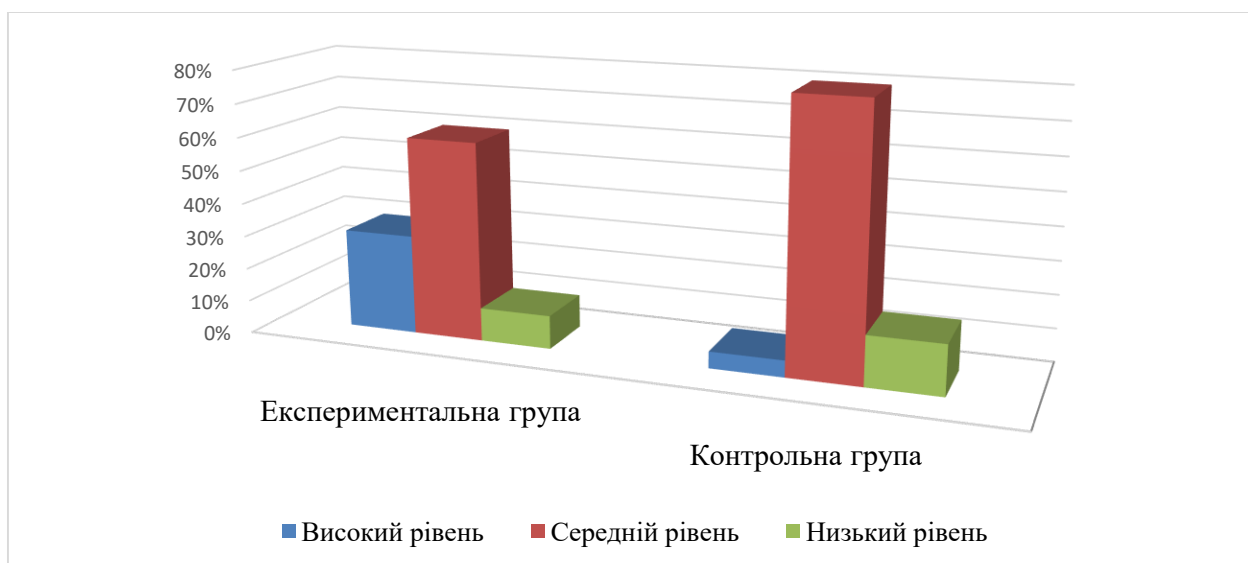

Рис 2. Результати виявлення рівнів сформованості уявлень про минуле предметного світу на контрольному етапі, (%).

Отже, отримані під час експериментального дослідження результати свідчать про позитивну динаміку у формуванні уявлень про минуле предметного світу в дітей експериментальної групи, адже кількість дітей, які демонструють низький рівень, зменшилась на 10%, а кількість дітей із високим рівнем, своєю чергою, збільшилась на 40%.

У контрольній групі в дітей у рівні сформованості уявлень про минуле предметного світу значущих змін не було виявлено.

Таким чином, отримані результати дають змогу дійти висновку, що розроблений і реалізований зміст роботи з формування в дітей передшкільного віку уявлень про минуле предметного світу за допомогою творів мистецтва є ефективним і може бути використаний педагогами дошкільної освіти для формування уявлень про предмети як продукти діяльності дорослого, про походження предметів рукотворного світу, формування вміння дітей бачити перспективу предметів, тобто здійснювати прогнозування їхнього майбутнього, вести пошук.

ВИСНОВКИ

Передшкільний вік є важливим у розвитку особистості індивіда, оскільки саме в цей віковий період закладаються основи ставлення до навколишнього світу в результаті якісних психічних новоутворень. Для цього в дошкільній педагогіці триває активний пошук ефективних методів, прийомів і технологій розвитку дітей передшкільного віку, щоб дати їм більший простір для пізнавальної та творчої діяльності. У межах такої діяльності особливе значення має предметний світ, що оточує дитину.

Дослідники зазначають, що предметне середовище чинить значніший вплив на розвиток дитини, воно є першим полем для діяльності дитини, вона активно намагається зрозуміти призначення тих чи інших предметів, шукає схожі риси й ознаки, щоб потім навчитися їх групувати, визначати властивості предметів. Усе це є своєрідним початком, поштовхом для творчої діяльності дитини, в результаті якої вона буде перетворювати навколишній простір. Залучення до предметного світу може бути ефективним з погляду «тут і зараз», проте знайомство дітей з історичними знаннями про минуле предметів і про те, якими вони були раніше, до перетворення на форму, знайому їм зараз, робить цей процес значно ефективнішим. Уявлення дітей про минуле, сьогодення і майбутнє предметів дають змогу дитині бачити навколишній світ у динаміці, часовому русі та розвитку.

Процес знайомства дітей з навколишнім предметним світом є найбільш значущою складовою дошкільної освіти, коли відбувається пізнавальний та інтелектуальний розвиток дитини, здійснюється соціальна інтеграція та адаптація, формуються та вдосконалюються комунікативні навички. Процес ознайомлення дітей дошкільного віку з навколишнім предметним світом будується відповідно до трьох етапів: спонтанно-дослідницького, варіативного, творчо-перетворювального. Як найефективніші засоби організації роботи з формування уявлень про минуле предметного світу в

дітей передшкільного віку виокремлюють: ігрову діяльність (дидактичні та сюжетно-рольові ігри), дослідницьку та проєктну діяльність, читання дитячої художньої літератури, ознайомлення з предметами мистецтва.

У процесі роботи з творами мистецтва розв'язується не тільки завдання естетичного та морального розвитку дітей дошкільного віку, розширення активного словникового запасу, умінь і навичок говоріння та письма, монологічного мовлення, а й уявлень про минуле предметного світу. Мистецтво здатне збагатити дитину враженнями від абсолютно нових, незнайомих предметів, які вона ніколи не зустрічала, та й не могла зустріти в доступній їй дійсності, що, своєю чергою, розширює кругозір, уявлення про світ. Таким чином, використання творів мистецтва є ефективним засобом формування у дітей передшкільного віку уявлень про минуле предметного світу.

У дослідницькій роботі взяли участь діти передшкільного віку у загальній кількості 20 осіб, яких ми розділили на групи: контрольну групу (10 дітей) та експериментальну групу (10 дітей). Діагностичний інструментарій дослідження склали: бесіда з дітьми, гра «Коли це було?», методика «Намалюй предмет майбутнього» і методика «Закінчимо картинку художника».

На констатувальному етапі дослідження нами було встановлено, що рівень сформованості уявлень про минуле предметного світу в дітей передшкільного віку, як у контрольній, так і в експериментальній групі, переважно низький та середній: у дітей дошкільного віку не сформовано систему уявлень про предмети як продукти діяльності дорослого, про походження предметів рукотворного світу; недостатній рівень сформованості умінь прогнозувати майбутнє; нездатність вести пошук і знаходити можливості перетворення предмета, реалізувати ці можливості.

На формувальному етапі експериментальної роботи нами було запропоновано та апробовано зміст роботи з формування у дітей

передшкільного віку уявлень про минуле предметного світу за допомогою творів мистецтва. Розроблений зміст роботи з формування у дітей передшкільного віку уявлень про минуле предметного світу за допомогою творів мистецтва містив у собі 13 занять, тривалістю 30 хвилин, які проводили 2 рази на тиждень протягом 2 місяців.

У рамках роботи були використані різноманітні методи організації освітньої діяльності: розглядання й обговорення репродукцій картин відомих художників, бесіди, перегляд предметних картинок, лексичні, дидактичні, рухливі ігри й психологічні вправи, творчі (малювання, ліплення) і дослідницькі завдання (проект), читання фрагментів творів дитячої художньої літератури.

На контрольному етапі експерименту проведений аналіз результатів дає змогу говорити про динаміку формування в дітей передшкільного віку в експериментальній групі уявлень про минуле предметного світу: кількість дітей дошкільного віку із високим рівнем збільшилась на 40%, із середнім рівнем знизилась на 30%, із низьким – на 10%. У контрольній групі в рівні сформованості уявлень про минуле предметного світу в дітей передшкільного віку значущих змін не було виявлено.

Отримані результати дають змогу дійти висновку, що розроблені та реалізовані зміст і організація роботи з формування у дітей передшкільного віку уявлень про минуле предметного світу за допомогою творів мистецтва є ефективними та можуть бути використані педагогами дошкільної освіти для формування в дітей передшкільного віку уявлень про предмети як продукти діяльності дорослого, уявлень про походження предметів рукотворного світу, формування вміння дітей бачити перспективу предметів, тобто в них є можливість бачити перспективу предметів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аніщенко Н. В. Педагогічна інтерпретація поняття художнього сприйняття дітей дошкільного віку. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2013. №3. С. 40-44.
2. Артемова Л. В. Педагогіка і методика вищої школи: Навчальнометодичний посібник для викладачів, аспірантів, студентів магістратури. Київ: Кондор, 2008. 272 с.
3. Березовська Л. Теорія та методика формування елементарних математичних уявлень у дітей дошкільного віку : навчальний посібник. ІваноФранківськ : НАІР, 2022. 252 с.
4. Бех І. Д. Виховання особистості : у 2-х кн. Кн. 1 : Особистісно-орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади. Київ : Либідь, 2003. 280 с.
5. Бех І. Д. Особистість у просторі духовного розвитку: навч. посібник. Київ: Академ-видавництво, 2012. 256 с.
6. Беленька Г. Сучасна дитина і соціум. *Дошкільне виховання*. 2005. № 10. С. 3-6.
7. Беленька Г. В. Вихователь дітей дошкільного віку : становлення фахівця в умовах навчання. Київ : Світлич, 2006. 304с.
8. Біла І. М. Психологія дитячої творчості. Київ : Фенікс, 2014. 137 с.
9. Біла І. М. Розвиток художнього сприймання у дошкільному віці. *Практична психологія і соціальна робота*. 2014. № 1. С. 4-8.
10. Білан М. С., Стельмашук Г. Г Український стрій: навч. посіб. для вищих і серед. навч. закл.; Інститут народознавства НАН України, Львівська академія мистецтв. Науково-дослідний центр. Львів. : Фенікс, 2000. 328 с.

11. Білан О. І. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля» / за заг. ред. О. В. Низовської. Тернопіль: Мандрівець, 2017. 256 с.
12. Блеч Г. О. Комплекс програмно-методичного забезпечення «Зміст корекційно-спрямованого навчання і виховання розумово відсталих дітей у спеціальних дошкільних закладах» (програма ознайомлення з навколишнім, методичні рекомендації, дидактичні матеріали) Київ: 2012 96 с.
13. Богуш А. Гавриш Н., Котик Т. Методика організації художньо-мовленнєвої діяльності дітей в дошкільному навчальному закладі : підруч. Для студ. вищ. навч. закл. ф-тів дошкільної освіти. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2006. 304 с.
14. Богуш А. М., Гавриш Н. В. Методика ознайомлення дітей з предметним довкіллям підручник. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2010. 408 с.
15. Богуш А., Гавриш Н. Методика ознайомлення дітей з довкіллям у дошкільному навчальному закладі. Підручник для ВНЗ. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2008. 408 с.
16. Богуш А., Гавриш Н., Ладивір С. Діти і соціум: особливості соціалізації дітей дошкільного та молодшого шкільного віку. Луганськ: Альма-матер., 2006. 808 с.
17. Бондарчук Н., Чернов В., Тимочко О. Методичні аспекти організації і проведення рольових рухливих ігор на заняттях з фізичної культури в початковій школі: *Науковий вісник Ужгородського університету*. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота». 2021. Випуск 1 (48). С. 44-47.
18. Боряк О. О. Україна: етнокультурна мозаїка; голов. ред. С. Головка. Київ : Либідь, 2006. 328 с.
19. Босий О. Г. Міф, символ, орнамент : історія, символіка та композиція укр. орнаментики : [метод. посіб.]; Кіровогр. держ. пед. ун-т ім.

В. Винниченка, Нац. музей архіт. та побуту України. Вінниця : Данилюк В. Г., 2011. 119 с.

20. Бурова А. П. Організація ігрової діяльності дітей дошкільного віку 2-е вид. зі змін. та доп. Тернопіль : Мандрівець, 2013. 296 с.

21. Вишневський О. Теоретичні основи сучасної української педагогіки: навч. посіб. Вид. 3-тє, доопрац. і доповн. Київ: Знання, 2008. 566 с.

22. Вовчик-Блакитна О. О. Сучасний дошкільник: особливості емоційного розвитку *Обдар. дитина*. 2007. № 4. С. 23–37.

23. Воропай О. І. Звичаї нашого народу: нар.-календар. звичаї, укр. нар. одяг : етногр. нарис; худож. оформ. Інни Бородаєвої. Київ : Пульсари, 2012. 630 с.

24. Гавриш Н. Калейдоскоп інформаційно-ігрової творчості дітей. Методичний посібник. Київ: Слово, 2015. 350 с.

25. Гавриш Н. Проектна модель організації освітнього процесу. *Дошкільне виховання*. 2009. № 6. С. 9-11.

26. Гавриш Н. Інтегровані заняття: Методика проведення. Київ : Шк. світ, 2007. 128 с.

27. Гавриш Н. В., Брежнєва О. Г., Кіндрат І. Р., Корнєєва О. Л., Рагозина В. В., Рогозянський О. С., Хартман О. Ю. Впевнений старт: книга вихователя : методичний посібник (Т. О. Піроженко, наук. ред., О. Ю. Хартман, заг. ред.). В 3 частинах. Ч. 1. Київ: Українська академія дитинства. 2017. 87 с.

28. Гнатюк М. В. Образотворче і декоративно-прикладне мистецтво (основи образотворчої грамоти) : навч.-метод. посіб. Івано-Франківськ : Ярина, 2016. 196 с.

29. Гончаренко С. У. Український педагогічний енциклопедичний словник [Видання друге, доповнене й виправлене]. Рівне: Волинські обереги, 2011. 552 с.

30. Горєлов М., Моця О., Рафальський О. Українська етнічна нація Київ : Еко-продакшн, 2012. 174 с.
31. Грушевський М. Ф. Дитина у звичаях і віруваннях українського народу; упоряд. і авт. післям. Я. Левчук. Київ : Либідь, 2006. 256 с.
32. Гуманістичне виховання дітей дошкільного віку в контексті інноваційної педагогічної діяльності : монографія / Т. І. Поніманська, І. М. Дичківська, Л. І. Врочинська, Ю. О. Глінчук, О. А. Козлюк та ін. / за наук. ред. Т. І. Поніманської, І. М. Дичківської. Рівне: Волинські обереги, 2012. 218 с.
33. Дитина в дошкільні роки: комплексна освітня програма автор. колектив; наук. керівник К. Л. Крутій. Запоріжжя. ТОВ «ЛПС» ЛТД. 2016. 160 с.
34. Дитина: освітня програма для дітей від двох до семи років / наук. кер. проекту В. О. Огнев'юк авт. кол.: Г. В. Беленька, О. Л. Богініч тощо Київ: Київ. Ун-т ім. Б. Грінченка, 2016. 304 с.
35. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : підручник. Київ : Академвидав, 2012. 349 с.
36. Дошкільна освіта : словник-довідник : понад 1000 термінів, понять та назв / упор. К. Л. Крутій, О. О. Фунтікова. Запоріжжя : ТОВ «ЛПС» ЛТД, 2010. 324 с.
37. Енциклопедія освіти. Акад. пед. наук України / під ред. В. Г. Кремень. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 139 с.
38. Загородня Л. П., Тітаренко С. А., Барсуковська Г. П. Фізичне виховання дітей дошкільного віку : навч. посіб. Суми : Університетська книга, 2018. 272 с.
39. Зайцева Л. І. Формування у старших дошкільників науково-практичного досвіду в сфері природно-предметного довкілля (теоретико-методичний аспект) : монографія Мелітополь : ТОВ «Видавничий Будинок ММД», 2012. 383 с.

40. Зганяйко Г. В., Пусталов В. О. Рухливі ігри: навч.-метод. посіб. Черкаси, 2012. 105 с.
41. Золота книга українських традицій та звичаїв /Авт.-ук- -80 лад. І. Скрипник Донецк: ТОВ «Агентство Мультипресс», 2011 288 с.
42. Ігрова діяльність дитини дошкільного віку : молодший дошкільний вік / Піроженко Т. О. та ін. Київ : Генеза. 88 с.
43. Історія української культури: навчальний посібник для студентів і курсантів вищих навчальних закладів МВС України / авт. кол.; за ред. М. П. Гетьманчука. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2011. 348 с.
44. Калуська Л., Отрощенко М. Інновації в дошкільній. Програми, технології, проекти, ідеї. Тернопіль : Мандрівець, 2010. 376 с.
45. Катернога М. Т. Українська криниця Київ. : Техніка, 2006. 132 с.
46. Ковшар О. В. Теоретико-методичні засади організації передшкільної освіти: монографія. Кривий Ріг : Видавець Роман Козлов, 2015. 244 с.
47. Козак Л. В., Король Г. А. Проектна діяльність як чинник пізнавального розвитку дітей дошкільного віку. *Інноваційна педагогіка*. 2019. №18. С. 169-174.
48. Колесса Ф. М. Історія української етнографії; НАН України, Ін-т мистецтвознав., фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського. Київ : ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України, 2005. 366 с.
49. Комплексна програма розвитку, навчання та виховання дітей дошкільного віку «Соняшник» / Л. В. Калуська. Тернопіль: Мандрівець, 2014. 144 с.
50. Конспект лекцій з курсу «Історія української культури» для студентів всіх спеціальностей і форм навчання / уклад. : О. В. Булдакова. Краматорськ : ДДМА, 2012. 190 с.

51. Кудикіна Н. В. Теоретико-методичні засади організації ігрової діяльності дітей. Навчально-методичний посібник за заг. ред. Г. С. Тарасенко. Київ: видавничий Дім «Слово», 2010. С. 27.
52. Кушнір В. Г., Петрова Н. О., Поломарьов В. М. Нариси традиційної культури українців Одещини (Миколаївський район); Упр. освіти і науки Одес. обл. держ. адмін. [та ін.]. Одеса : СМІЛ, 2010. 359, [32] с.
53. Лисенко Н. В., Кирста Н. Р. Педагогіка українського довкілля : навч. посібник. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2010. Ч. 2. 360 с.
54. Лозко Г. С. Етнологія України: філософсько-теоретичний та етнорелігієзнавчий аспект Київ : АртЕк, 2001. 303 с.
55. Макарчук С. А. Етнічна історія України: навч. посібник Київ : Знання, 2008. 471 с.
56. Максимова О. О. Ознайомлення дітей з суспільним довкіллям : навчальний посібник Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2022. 175 с.
57. Метод проектів у діяльності дошкільного закладу / уклад. Л. А. Швайка. Харків : Вид. група «Основа», 2010. 203 с.
58. Михайлова Л. М. Естетично ціннісний розвиток особистості в навчально-виховному просторі закладу освіти : теорія і практика: наук.-метод. посіб. Харків : Видавництво «Точка», 2018. 248 с.
59. Ніколаєва Т. О. Український костюм. Надія на ренесанс; НАН України, Ін-т мистецтвознав., фольклору та етнографії ім. М. Рильського. Київ : Дніпро, 2005. 320 с.
60. Організація і методика проведення самостійних занять для спрямованого розвитку основних фізичних якостей / упоряд.: І. О. Кудряшов, А. В. Русанов. Харків : ХДУХТ, 2015. 29 с.
61. Освітня програма «Впевнений старт» для дітей старшого дошкільного віку / [Н. В. Гавриш, Т. В. Панасюк, Т. О. Піроженко,

О. С. Рогозянський, О. Ю. Хартман, А. С. Шевчук]; За заг. наук. ред. Т. О. Піроженко. Київ : Українська академія дитинства, 2017. 80 с.

62. Підготовка вихователів до розвитку особистості дитини в дошкільному віці : монографія / Г. В. Беленька, З. Н. Борисова, М. А. Машовець [та ін.] ; ред. І. І. Загарницька. Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2009. 310 с.

63. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ: «Академ-видав», 2004. 456 с.

64. Про затвердження Базового компонента дошкільної освіти в Україні. Наказ МОН від 12.01.2021 року № 33. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-v-ukrayini>

65. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» (нова редакція). У 2 ч. Ч. II. Від трьох до шести (семи) років / Аксьонова О. П., Артемова Л. В. [та ін.]; наук. кер. О. Л. Кононко. Київ : ТОВ «МЦФЕР-Україна», 2014. 452 с.

66. Психолого-педагогічна підготовка дітей до школи : навчально-методичний посібник / Т. В. Філімонова. Миколаїв : СПД Румянцева, 2020. 218 с.

67. Психолого-педагогічний супровід виховання і розвитку дітей дошкільного віку з родин учасників АТО і внутрішньо переміщених осіб: концепція, методика, технології : навчально-методичний посібник / І. О. Луценко, А. М. Богуш, Л. О. Калмикова, В. У. Кузьменко, С. І. Поворознюк, О. Д. Рейпольська ; за наук. редакцією І. О. Луценко. Київ : Видавництво НПУ імені М. П. Драгоманова, 2018. 213 с.

68. Психолого-педагогічний супровід формування особистості дитини дошкільного віку : колективна монографія / Т. Кочубей, В. Кузь, Л. Іщенко [та ін.]; за заг. ред. В. Кузя. Умань : ВПЦ «Візаві», 2017. 212 с.

69. Рогальська І. П. Соціалізація особистості у дошкільному дитинстві : сутність, специфіка, супровід : моногр. Київ : Міленіум, 2008. 400 с.
70. Розвиток старшого дитини дошкільного віку в освітньому середовищі закладу дошкільної освіти : методичні рекомендації / О. Д. Рейпольська, І. М. Гудим, І. В. Луценко, В. О. Луценко, Г. Г. Цветкова ; за заг. ред. О. Д. Рейпольської. Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2021. 178 с.
71. Романовська М. Б. Метод проєктів у навчальному процесі. Харків : Веста, Ранок, 2007. 160 с.
72. Рухливі ігри: з методикою викладання : навч. посіб. / упоряд.: Безверхня Г. В., Семенов А. А., Килимистий М. М., Маслюк Р. В. Умань : ВПЦ «Візаві», 2014. 104 с.
73. Світ дитинства: комплексна освітня програма для дошкільних навчальних закладів/ упоряд.: О.М. Байєр, Л.В. Батліна, А.М. Богуш та ін.; наук. керівник А.М. Богуш; за заг. ред. Л.В. Батліної. Тернопіль: Мандрівець, 2015. 200 с.
74. Становлення внутрішньої картини світу дошкільника : монографія / [Т. О. Піроженко, С. О. Ладивір, О. О. Вовчик-Блакитна та ін.] ; за ред. Т.О. Піроженко. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2012. 236 с.
75. Стражний О. С. Український менталітет: ілюзії, міфи, реальність Київ : Книга, 2008. 368 с.
76. Теорія і практика підготовки майбутніх педагогів до інновацій в професійній діяльності : колективна монографія / О. А. Листопад, Т. Г. Постоян, О. А. Кудрявцева, І. К. Мардарова, Н. Л. Листопад, Н. М. Гуданич, М. В. Савченкова. Одеса : Видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2023. 276 с.
77. Традиції і життєдіяльність етносу: на матеріалах святково-обрядової культури українців : навч. посібник для студ. вищих навч. закл. /

В. К. Борисенко ; Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ : Унісерв, 2000. 190 с.

78. Трофаїла Н. Д. Емоційний розвиток дітей дошкільного віку. *Педагогічні науки : Науковий вісник МНУ ім. В. О. Сухомлинського*, 2018. Вип. 45 (106). С. 155-158.

79. Українська етнологія: навч. посібник / За ред. В. Борисенко. Київ: Либідь, 2007. 400 с.

80. Український *modus vestiendi* - спосіб зодягання : Монографія / В. М. Піскун, А. В. Ціпко, Т. Л. Шептицька та ін.; за ред. М. І. Обушного. Київ: Видавничий центр «Київський університет», 2008. 272 с.

81. Формуємо у старших дошкільників цілісне світобачення: навчально-методичний посібник / Авт. кол-в: Кононко О.Л., Луценко В.О., Нечай С.П., Плохій З.П., Сидельникова О.Д., Старченко В.А., Терещенко О.П., Шелестова Л.В., Якименко Л.Ю. Київ : «Імекс-ЛТД», 2013. 260 с.

82. Хрестоматія з дитячої психології навч.-метод. посіб. / уклад. Ю. О. Приходько, І. О. Лапченко, Л. Г. Боброва. Кам'янець-Подільський : Друкарня «Рута», 2017. 317 с.

83. Черненко С. О. Теорія й методика фізичного виховання : навчальний посібник : у 2 частинах. Краматорськ : ДДМА, 2021. Частина 1. 215 с.

84. Шабанова Ю. О., Тарасова Н. Ю., Дичковська О. Я. Історія української культури: Навчальний посібник для студентів усіх спеціальностей денної та заочної форм навчання Дніпропетровськ: 2012. 141 с.

85. Шахіна І. Ю., Садова Д. В. Інноваційні педагогічні технології в дошкільній освіті: переваги та особливості використання. *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Серія : «Педагогічні науки»*. 2020. Вип. 1. С. 236–240.

86. Шелестова Л. В. Збагачення уявлень старших дітей дошкільного віку про світ. *Дошкільне виховання*. 2012. № 2. С. 11–15.
87. Шелестова Л. В. Кількісно-якісний аналіз уявлень про предмети у картині світу старших дітей дошкільного віку. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*. 2012. Вип. 3 (16). С. 342–352.
88. Lystopad O., Lystopad N. Development of creative potential of preschool children by means of non-traditional drawing techniques. *Eurointegration in Art, Science and Education: Experience, Development Perspectives*. 2nd International scientific-practical conference (Klaipėda, 07 March 2025). Klaipėda: Klaipėda University, 2025. С. 232–234.
89. Lystopad O., Lystopad N. Development of soft skills and meta skills in the process of professional training. *Психолого-педагогічні аспекти реалізації сучасних методів навчання у закладах освіти*. Збірник матеріалів всеукраїнської науково-методичної конференції (м. Одеса, 16 грудня 2024 р.). Одеса: Університет Ушинського, 2024. С. 185-186.
90. Lystopad O. Professionally oriented potential of the educational environment of a pedagogical university. *Сучасні освітні технології у підготовці майбутніх фахівців дошкільної освіти*: зб. наукових праць за матеріалами I Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Одеса, 25 жовтня 2024 р. / за ред. Л. Березовської. Івано-Франківськ : НАІР, 2024. С. 32–37.

**Напрями формування уявлень про минуле предметного світу в дітей
дошкільного віку через твори мистецтва**

№	Напрямок	Зміст
1.	Візуальний та емоційний контакт із мистецтвом	Дошкільники дуже сприйнятливі до візуальної інформації. Твори мистецтва, особливо картини або скульптури, надають дітям можливість емоційно відчувати минуле. Емоції, які викликають художні образи, допомагають закріпити інформацію про предмети, побут, одяг і традиції минулих епох.
2.	Збагачення словникового запасу	Взаємодія з мистецькими творами розширює словниковий запас дитини. Вони дізнаються нові слова, які пов'язані з історичними предметами або побутом минулого (наприклад, «глек», «карета», «меч»). Пояснення значення цих слів у контексті твору мистецтва дозволяє дитині краще зрозуміти їх значення.
3.	Розвиток асоціативного мислення	Мистецькі твори стимулюють уяву дітей. Вони можуть порівнювати побачене з сучасним світом, що розвиває уявлення про зміни в побуті, одязі, засобах пересування тощо. Наприклад, бачачи старовинний одяг на картині, дитина може порівнювати його з тим, що люди носять зараз.
4.	Інтерактивність та гра	Для дошкільників важливо зробити процес пізнання інтерактивним. Використання ігрових форм, таких як драматизація сцен з картини, моделювання предметів минулого з пластиліну або малювання власних версій побутових сцен допомагає дітям глибше зануритися в історію через активну діяльність.
5.	Пояснення на доступному рівні	Дошкільники сприймають інформацію краще, коли вона подається простою мовою з акцентом на історіях. Наприклад, розповідь про життя людей у минулому через конкретну картину або предмет дозволяє дітям зосередитись на простих аспектах: що це за предмет, як ним користувалися, яка його роль у житті людини того часу.
6.	Формування часових уявлень	Через твори мистецтва діти починають усвідомлювати поняття часу. Вони розуміють, що раніше люди жили інакше, мали інші побутові предмети, інший спосіб життя. Візуальне

		сприйняття допомагає їм краще засвоювати абстрактні поняття часу – «колись», «давно», «минуле».
7.	Підтримка естетичного виховання	Твори мистецтва не лише надають інформацію про предметний світ минулого, але й виховують естетичний смак. Вони вчать дитину помічати красу в деталях, колориті, формі та композиції. Це допомагає виховувати в дітях чутливість до культурної спадщини.
8.	Роль вихователя	Важливу роль у цьому процесі відіграє педагог, який спрямовує дитячу увагу на ключові аспекти творів мистецтва, допомагає зробити правильні висновки та формує позитивне ставлення до культурних цінностей. Вихователь може організовувати обговорення, ставити запитання та надавати пояснення, які допомагають дітям краще зрозуміти історичний контекст.